

ஸ்ரீ

சிதம்பரம் கல்வெட்டு

ஸ்ரீ குணரத்ன கோசம்"

வியாக்கியானம்

{கருத்தாடை வீற்றரசர்
சுரரியர்}

SRI GUNARATNA

KUSA

(Incomplete)

TEL
1500

అం. 43968

శ్రీవత్సజు మిశ్రతనయరత్న 1991

శ్రీరజ్జేశపురోహిత

శ్రీ ప రా శ ర భ ట్టా ర క ప్రణీతః

సంస్కృతిచక్రభాగ్యమాణ

జన్మ సన్తత రక్షణ విచక్షణః

శ్రీ గుణ రత్న కోశః

అం. 150

శ్రీవత్సకుల లిలక కన్దాడవీరరాఘవాచార్య

ప్రణీత వ్యాఖ్యాన సహితః

ఉ-శ్రీమాన్ నాదామారిగోవిందార్యపరిశీలితస్సన్.

చెన్న నగర్యామ్

ప్రతి - రామానుజనాయకేన

స్వకీయ

శ్రీనికేతనాగ్ని ముద్రాక్షరశాలాయామ్

ద్వివారము చిత్రమ్.

1881.

Registered Copyright.

విధానంకరణక శేబరయోజనలక్షణాతదన్యంమహదహంకారభూతకరణ
 గ్రామాత్పాదనలక్షణాచసృష్టిః | స్థిలలయయోరన్యేతదుపలక్షణం
 యద్వా సమస్తచిదచితాంబద్ధముక్తనిత్యరూపాణాంచేతనానాంశుస్థాన
 త్వమిశ్రసత్వసత్వశూన్యలక్షణానామచేతనానాంచవిధానం(ఇచ్ఛాతల
 వతవ విశ్వపదార్థసత్తానిత్యంక్రియాప్రవతుకేచనతేహినిత్యా) ఇతిశ్రీ
 వత్సాంకిశ్రీసూక్తిప్రకారేణభగవతో నిత్యేచ్ఛయానిత్యమారీణాని
 త్యాసంకుచితజ్ఞానతయోసంకల్పనం | ముక్తానామావిర్భూతాసహిత
 పాస్యత్వాదిగుణాబ్జకతయోసంకల్పనం | బద్ధానాంకరణాదిప్రధాన
 రతారతిమ్యజ్ఞానోత్పాదనాదిచ | ఏవంచేతనవిషయే విధానంవేదిత
 వ్యం | అచేతనవిషయేతుశుద్ధసత్వస్యస్వైచ్ఛయానిత్యవిభూతో విభూన
 గోపురమంటపప్రాసాదాదిరూపేణ పరిణమయితృత్వం | మిశ్రసత్వస్య
 సంసారచేతనాకప్రతిభోగ్యభోగోపకరణ భోగిస్థానరూపేణండతదా
 వరణచతుర్దశభువనసమస్తదేహాదియోదిరూపేణభోకేత్పాదనం | స
 త్వశూన్యస్యకాలస్యచేతనకర్తానుగుణ్యసకళాకాష్టామహూర్తయోమ
 దినపక్షమాసాయన సంవత్సరాదిరూపేణ పరిణమయితృత్వంచ విధా
 నం | తత్రవ్యసనమభినివేశమాయానంవా అంగీకారఏమమస్తీత్యంగీ
 కారణ్యైరంగీకారసూచకైరిత్యర్థః | అలోక్తైకతాద్భ్యైః స్థితవికసి
 తగండ్రవీడవిభ్రాంతనైత్రం యుఖమవన మయంతీస్సప్తమావప్తనీతేతి
 వన్నయసలీలయైహంగీకారస్మాచ్యతే | నతుపూర్వోక్తాద్భ్యైణాపధాన
 తివదేవమేవకార్యమితిస్పష్టాత్కైత్యర్థః | సార్థయంత్యస్వానుమోదేన
 సఖలంకుర్వత్యస్వానుమోదాజననెహరెజ్జగత్సృష్ట్యాది లీలావిరసా
 స్సాత్ || తదుక్తంక్రిస్తవే (క్రీడేయంఖలునాస్యభాస్యరసదాస్యాజై
 కరస్యాత్తమేతి) అనెనభగవతవజగజ్జన్మాదికారణత్వంక్రియంత
 దనుమోదేనతదుచితంభకత్వమాత్రంనూచితం | ఏవంపరత్వముక్తం సౌ
 లభ్యమాహక్రియాఇతి | క్రియైతత్పురుషార్థలాభాయ సర్వసంశ్రయ
 నీయామై శ్రీరంగనాయకైశ్చ ఆత్మశ్రీశబ్దస్యబుధాభ్యుత్పత్తిర్ద్రష్ట
 వ్యా | తతోఘటకత్వగీర్థి | పున్యత్తిఫట్యంవమద్యైశ్రీగుణసుధా

సారలహరీస్త్రైప్రదక్కితం (శ్రీతాస్యనైస్సర్వైశ్చ) యినీరమణం
 పంశ్రితగిరశ్శృణోషిప్రేయాంసంశ్రితజనవచశ్శృణ్వయినీచ । శృణా
 న్యేతద్దోషాః జననినిభిలాః సర్వజగతీంగుడైశ్శృణానీత్వంతదిహథ
 వతీంశ్రితివిదురితి । అంజలిః । స్వకేశత్వసూచకస్సుకరఃక్షీప్రప్ర
 సాదహేతుశ్చ (అంజలిఃపరమాముద్రాక్షీప్రందేవప్రసాదనీతుశ్చైః)
 కృతంకృతోథవతి । మయెతికేశః । అత్రహరేస్సమస్తచిదచిద్విధాన
 వ్యసనమూలకైస్సార్థయంత్యా ఇతివస్తునాయథాకస్యచిత్ప్రభోఃప్రీ
 త్యైకేనచిత్ప్రయత్న సాధ్యకన్యడికృతే ప్రభుణాతద్వర్ణనతదను మోద
 నేకర్తుమహానందోథవతి । తథాసమస్తచిదచిద్విధానవ్యసనోహర
 రపితత్ప్రయత్నైశ్శ్రియాదర్శనెనానుమోదితే తస్యాపిమహానందోథవ
 తీతివస్తుధన్యత ఇత్యస్యస్తోత్రసోత్తమత్వంసూచితం । ధ్వనిప్రధాన
 తాయిత్రతదుత్తమముదాహృతమితిలక్షణాత్ । అంజలినితికమలముకు
 తాకార కరతలయుగళయోగరూపాంజల్యుక్త్యాకాయికనమస్కారః
 కృతఇతివాచాతదనువాదేనవాచికనమస్కారః । మనఃపూర్వోవాగుత్త
 రఇతిమనః ప్రసరణపూర్వకత్వాద్వాచోమానసికనమస్కారశ్చ కృత
 ఇతి మంతవ్యం । మంగళారంభసంభవాయస్తోత్రాదౌ శ్రీశబ్దప్రయోగః ।
 (దేవతావాచకాశ్శబ్దాయచభద్రాదివాచకాః । తేసర్వేనైవనింద్యా
 స్సుద్ధిగ్లిహితోగణితోపివా) ఇత్యుక్తేరాదారోగఫలకజగణప్రయోగదో
 షానేతిధ్యాయమ్ ॥ ౧॥

అవః ; మహాప్రబంధనిర్మాణే విఘ్నభూయస్వశంకయా తన్ని
 వృత్త్యై మంగళవాచుశ్చాయ దేవతావశీకరణే శుకరోపాయం నమ
 స్కారమంగళాంతరమాచరత్సుల్లాసేతి॥*

మూ॥ ఉల్లాసపల్లవితపాలితసప్తలోకీ నిర్వాహకో

రకితనేమకటాక్షలీలామ్ । శ్రీరఙ్గహర్ష్యతలమర్జ

గళదీపరేఖాం శ్రీరఙ్గరాజమహిషీంశ్రియమాశ్ర

యామః॥ *

సవ్యాఖ్యాన శ్రీగుణరత్నకోశః.

౫

వ్యా॥ అత్ర ఉల్లాస పదాన్వయాయ సప్తలోక్యా ఇతిషష్ఠ్యం
తంపదంలభ్యతే । తథాచసప్తలోక్యా ఉల్లాసేన ఉదయేన పల్లవితా
సంజాత పల్లవాపాలితాయా రక్షితాయాస్సప్తలోక్యానిర్వాహేణ
స్థిత్యాకోరకితా సంజాతకోరకాపల్లవిత కోరకితేత్వ్య ఖయత్రాపి తద
స్య సంజాతమితి తారకాదిత్వాదితచ్ఛ్రేత్యంయః । నేనుకటాక్షోర్ధవీక్ష
ణం నెమఇత్యర్థ ఇతిసిద్ధాంత కాముద్యాంతస్య తథాభూతాలీలావిలా
సోయస్యాస్తాం । ఉల్లాసపల్లవితేత్యనైన లక్ష్మీకటాక్షలీలాయా జగ
దుత్పత్తిప్రాక్కాలాపేక్షయాభూయన్త్యం । నిర్వాహకోరకితేత్వ
నెనోత్పన్నజగత్ స్థితిజనితహర్షణ తతోపిభూయన్త్యంచగమ్యతే । అ
నైనలక్ష్మ్యజగదుత్పత్తిస్థితిప్రయోజకత్వముక్తం । తత్కపరత్వంఫలితం ।
శౌలభ్యమాహ శ్రీరంగేతి । శ్రీరంగేదివ్యసగరహర్మ్యతలస్యదివ్యవిమా
నప్రదేశస్య శ్రీరంగాఖ్యదివ్యవిమాన ప్రదేశస్యవా । మంగళదీపరేఖాం
శోభనదీపకళికాం దీపకళికామివ శ్రీరంగవిమానాంతప్రకాశికామిత
థావః । మంగళత్వనైన అనుష్ఠత్వద్యోతనాత్ప్రసిద్ధదీపాపేక్షయావ్యా
వృత్తిః । దీపరేఖామిత్యోజ్వల్యంచద్యోత్యతే । శ్రీరంగరాజమహిషీం
శ్రీరంగరాజేనసహవిశ్వరక్షణకృతాభిషేకాం । కృతాభిషేకామహిషీ
త్యమరః । శ్రియంసర్వసమాశ్రయణీయాంలక్ష్మీమాశ్రయామః । శరణం
గచ్ఛామః । కటాక్షరేశలీలాకల్పిత జగదుత్పత్తిస్థితికాంసర్వసంశ్ర
యణీయత్వాయ శ్రీరంగకృతనిత్యవాసాం శ్రీరంగశ్వరవల్లభాం ।
అత ఎవశ్రియంశరణంగచ్ఛామఇతిథావః । అత్రసప్తలోక్యత్పత్తిస్థిత్యో
ర్లక్ష్మీ నేను కటాక్షలీలాపల్లవకోరకత్వ రూపణాత్కటాక్షలీలాయాల
తాత్వమర్థసిద్ధమితిసావయవరూపకమలంకారః । ఎకదేశరూపణేసర్వ
రూపణమప్యర్థసిద్ధం । ప్రాథమాక్తికరుచఃపయోముచాంబిందవఃకుట
జపుష్పబంధవః । విద్యుతాంసభనీనాట్యమంటపెకుర్వతెన్నకుసుమాం
జలిశ్చియఇత్యత్రపయోముచాంబిందవోసభనీ నాట్యమంటపె కుసు
మాంజలిశ్రియః కుర్వతఇత్యనైన విద్యుతాంసటీసామిత్యర్థ సిద్ధమితిసా
హిత్యచింతామడికారోక్తైఃశ్రీరంగహర్మ్యతలమంగళదీపరేఖామిత్యత్రని

సవ్యాఖ్యాన శ్రీగుణరత్నకోశః.

రవయవరూపకమలంకారభితిసావయవనిరవయవరూపకమోస్పంస్ప
ప్తిః । భేదేనావస్థిత్యైహంసాసంస్పృష్టిరుదాహృతేతిలక్షణాన్ ॥ ... ౨॥

అవ; అథమంగళభూయస్తస్విసిద్ధ్యావవశ్లోక ద్వయేనస్పష్టికౌల
క్షకటాక్షసార్థనైనాశర్వాద మంగళమాచరతి॥ అనుకలేతి ॥ *

మూ॥ అనుకలతను కాణ్డాలిక్తనారవృక్షున్నుత్పత్తిదిశ
బుజాశాఖ శ్రీసఖానోకహృదిః । స్తననయినగుళుచ్చ
స్ఫారపుష్పద్విరెఫారచయగుమయిలక్ష్మీ కల్పవల్లీ
కటాక్షౌక ॥ *

వ్యా॥ అనుకలమనుక్షణంబుదంశుంభదిప్రకాశసైన్యైతి । తనుః
కాండృవతనుకాండః । కాండోదగడః । కాండోస్త్రీదండవాపా
ర్వపర్ణావసరవారిషు । ఇత్యమరః । తస్యతనుకాండస్యాలింగనారః భేద
తనుకాండేనాలింగనారంభే వాశుంభంతీప్రకాశమానా దిశానుదిశా
నుప్రతిదిశంబవ్యయంవిభక్తీతిసప్తమ్యుద్భవ్యయాభావః । సర్వాను
దిశాన్విత్సర్గః । భుజాశాఖాభవభుజశాఖాః । ప్రతిదిశంభుజశాఖాయ
స్యసతథోక్తిః । శ్రియస్సఖాశ్రీసఖిః । రాజాహస్యశిబ్యషజిలబన్
ర్నియాంతతయాశ్రీసఖిశబ్దోకారాంతః । శ్రీసఖిః అనోకిహభివక్త్ర
ఖానోకహః । ప్రతిదిశభుజశాఖశ్చాసాశ్రీసఖానోకహశ్చసతథోక్తిః
అస్యబుద్ధిగానశక్త్యాదీనా మూర్ఖగుణానామాబ్జల్య సౌందర్యసాంఘ్య
సాకుమార్యలావణ్యాదీనాం విగ్రహగుణానాంచ సమ్పత్ - అనుకలతను
కాండాలింగనారంభ శుంభంతీప్రతిదిశభుజాశాఖ శ్రీసఖానోకహర్నిర్వ
స్యాన్యైవింశతివ్రహిః స్వాలింగనారంభ ప్రతికల్పప్రకాశమానభగవ
త్స్విరూపరూపగుణసమ్మర్పింత్సర్గః । లక్ష్మీతినోకికాండౌపమ్యాదాన్జవం
సూచితం । ప్రతిదిశశక్తేనభగవద్వజ్రేమచతుష్కంభుబుజాశాఖాభవేత్వ
నైనభుజానాంశాఖాపమ్యాదాయితేష్వంత్యైత్వంచసూచితం । స్రీస
ఖిభిన్యనైన సర్వస్యాత్కరత్వం అనోకిహభిన్యనైన శ్రీతనుకాండాలింగన

శుభజనితంనై వశ్యంచద్యోతితం । భగవత్కృపాశుభిరూఢ్యాశ్రయో
 భగవత్స్వరూపనిరూప కత్వేనచక్రియోగః । అనోకహిణ్యతిభగవతః
 సందర్శరత్వేన స్థితయావస్థానాద్భవ్యమౌషమ్యం “వృక్షభవ స్థోది
 విత్త్యత్వేన ఇతిశ్రుతే” భవాధ్వశ్రాంతవిశ్రాంతి పదత్వేనవాప్యమౌష
 మ్యం “వాసుదేవతరుచ్ఛాయానాతిశీరాసఘగ్నదేవస్థితే” ఏవం
 లక్ష్మోన్మిగ్రహ సౌందర్యంస్వాధీన సచిత్వంహోత్తర । లభావయవ
 సౌందర్యమాహ స్తనసయ నైతి । సనౌచనయ నైచ సనసయసం గుళు
 చ్చౌగుచ్ఛౌస్సారపుష్పయోర్వికచపుష్పయోద్విరెపాథమరౌస్సారపు
 ష్పద్విరె సౌగుళుచ్ఛౌచస్సారపుష్పద్విరెపాచగుళుచ్ఛౌస్సారపుష్పద్విరె
 కంత్వనయసంగుళుచ్ఛౌస్సార పుష్పద్విరెఫా వయస్యాస్యాతతోత్తా
 స్తనయోగుళుచ్ఛౌపమ్యన సౌందర్యం సయనయోస్సారపుష్పమ్య
 సవి కాసోఽపున్యంచగమ్యతే । కనీసకయోద్విరెపా పమ్యనయే ల్యస్త్రి
 తోన్యోతితే । లక్ష్మీకల్పవల్లీవలక్ష్మీకల్పవల్లీపుష్పాదిభుజ్యవయవయో
 గససర్వాగ్నిప్రదత్వేనచలత్త్వేనకల్పవల్ల్యాపమ్య । మ ముసత్సుద్య
 తేకటాక్షోరచయతుమాంకిటాక్షలక్ష్మీ కరోద్విత్సర్గః । అలభ్యవే
 తుపమావాచకాప్రయోగాత్వాచకలుప్తోపమాంకారః । సస్వత్రత
 సౌ కాండత్వరూపణంతిదాలింగనారంభశోభమ శ్రీసఖభుజేమనానా
 దిగ్వాప్తిశాఖాత్వరూపణంతిద్వితీశ్రీసఖేష్వత్వరూపణం స్తనయోగు
 లచ్ఛౌర్వరూపణం సతారకనయనయోస్సభ్రమరపకచ పుష్పర్వరూ
 పణంలక్ష్మీకల్పవల్లీత్వరూపణంచేతిసావయవరూపక మేవాలంకా
 రోస్తుగుటల్వాచ్చారుతాతిశయావహత్వాచ్చేరివేన్న । అర్థ బాధేస్థ
 టత్వచారుతాతిశయావహత్వ దూరకంచిత్రరత్నాల్ లక్ష్మీకల్పవల్లీక
 టాక్షోరచయత్విత్రత్రలక్ష్మీకల్పవల్లీత్వరూపణకల్పవల్ల్యాకటా
 క్షరచనానుపపత్తేనహిలక్ష్మీకల్పవల్ల్యాకటాక్షోరస్సంభవంతిస్థావ
 రజాతీయత్వాన్నచకల్పవల్ల్యాస్సర్వఫలప్రదత్వేనకటాక్షరచనమఽపియ
 జన్మకలవాచ్యం । విచిత్రవసనాభరణ ద్యుతీ ప్రదత్వేపితస్యా

౯ సవ్యాఖ్యాన శ్రీగుణరత్నకోశః

కటాక్ష సద్భావేమానాభావాదితిదిక్ సచతదుపపత్త్యైపరిణామవివా
త్రాలంకారోన్మిత్వివాచ్యంతనుకాండత్యాదిసర్వవిశేషణనైయర్థ్య
ప్రసంగాత్ లక్ష్మీకల్పవల్లితివిశేష్యమాత్రే కటాక్షరచనాచిత్యాంప
రిణామప్రాప్తేః తస్మాద్ద్వాచకలుప్తాపమైవాలంకార ఇతితత్త్వమ్ ॥ ౩.

అవ; భగవత స్థావరజంగమ తరతమభావసృష్టి నియామక
భూవిక్షేపా శ్రుతిశిరసామపిపరతత్వ సంశయనివర్తక పదరాగా
స్వ భోగోపక్రమ వీలాల్పీకృత భగవద్వైశ్వరూప్యవిభవా లక్ష్మీ స్సు
భాతరంగాంతరంనై రపాంనై రస్తానభిషించత్విత్యాశాపై ॥

యద్భూభంగాఇతి॥ *

మూ॥ యద్భూభక్తాఃప్రమాణం స్థిరచరరచనా తా
రతమ్యేమురారే ర్వేదాంతాస్తత్వచింతాంమురభిదు
రసియత్పాదవిహ్నోస్తరన్తి । భోగోపాద్వైతకళి
చుళికిత భగవద్వైశ్వరూప్యానుభావాసానశ్శ్రీ
రాస్త్రప్రణీతా మమృతలహరిధీలజ్జనీయైరపాజైః॥

వ్యా॥ మురారెర్దురద్విషః శ్రీరంగరాజస్యస్థిరచర రచనాతార
తమ్యేస్తావరజంగమసృష్టిసీచోచ్ఛభావెస్తావరసృష్టాసీచోచ్ఛభావః । క
ల్పవృక్షచందనరసాలా శ్వేతనారికెళాద్యపేక్షయా స్నుహిబుబూకా
రార్కకంటకిరూమాణాంసీచ భావస్తత్ప్రతియోగినా ముక్తానాంకల్ప
వృక్షాదీనాముచ్ఛభావః । చరసృష్టిసీచోచ్ఛభావస్తదేవాపేక్షయామ
నుష్యాణాంమనుష్యమచ బ్రాహ్మణాపేక్షయా క్షత్రియాణాంతదపే
క్షయాలైశ్చానాం తదపేక్షయా శూద్రాదీనాంచనీచభావః తదపేక్ష
యాతిరశ్చాంతేష్వపిహంసగుడశుకశారికామయూర కోకిలాద్యపేక్ష
యాంకంకశృద్రకాకఘూకాదీనాం నీచభావస్తత్ప్రతియోగినా ముక్తా
నాండేవాదీనాముచ్ఛభావశ్చేతిబోధ్యం । తత్రయస్యాఃలక్ష్యైఃభూ

భంగాః భూవిక్షేపాః ప్రమాణనియామకాః । శ్రీభూభంగతారత
మ్యందృష్ట్యాహరిః స్థావరజంగమాత్మకం జగత్తరతమభావేవసృజతీతిభా
వః । శ్రీభూభంగతారతమ్యేవతత్తత్కర్మతారతమ్యం హేతుమితి
యోగనవైషమ్యనైర్మల్యణ్యప్రసంగః । భూభంగాః ప్రమాణమిత్యనైస
భాతుర్జగత్స్పృష్టాయభావేదాః ప్రమాణంతభాభగవతోపిస్థిరచరరచ
నాతారతమ్యశ్రీభూభంగాః ప్రమాణమితిభావః । వేదాంతాః ఉపని
షదః తత్వచింతాంబ్రహ్మగిహోవిష్ణుర్వాసరతత్వమితిసంశయం మురనిమ
రసిశ్రీరంగేశవత్సనియత్వాదిచిహ్నైః స్యాత్కీయః సాదచ్చిహ్నైః సా
దాలక్తకాంకైస్తరంతి । సరతశయదీప్త్యాపాదిక శ్రీపదముద్రితః శ్రీ
రంగరాజవిషపరతత్వమితినిర్ణయేననివృత్తిసంశయాభవంతి । అత్రవే
దాంతశబ్దేనవైతన్యయోగినస్తదధిస్థాత్మపురుషాఉచ్యంతే ॥ తేషామేవ
తత్వచింతాయాదేవతాంతరాసంభవమ్మరభిద్వక్షోనిష్ఠ లక్ష్మీచరణలా
క్షేచిహ్న దర్శనస్యతతస్తదంతితోమురభిదేవ పరతత్వమితినివృత్తిసంశ
యత్వస్యహోపపత్తేః “అతిశ్చవేదాంతపురుషావేదేషునకిర్దిద్రత్వదుత్త
రః, అగ్నిరగ్రప్రథమాదేవతానాం ఏకవివరుద్రోస ద్వితీయాంయత
సే” విశ్వాధికీరుద్రోమహర్షిః “హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రఇతిపా
నాదేవతాపారమ్యప్రతిపాదనాత్” “ఏకోహవై నారాయణఆసీత్” అ
గ్నిరవమాదేవతానాంవిష్ణుః పరమఇతితత్పాధారణ్యనవిష్ణుపారమ్యస్యా
పిప్రతిపాదనాదుక్తేష్వేషుకః పరతత్వమితిసంశయేసతిస్సయంస్యేతి
మసమర్థాః । శ్రీరంగభామనిమురభిదం శ్రీరంగరాజమానెవ్యతదుర
స్యసాధారణశ్రీపదలాక్షణాంభనదర్శనైస అయమేవ పరతత్వమితిని
శ్చివ్వతఇతిభగవతిశ్శ్రీపరాశరభట్టార్యస్యతాత్పర్యంయద్వా, వేదాం
తాఉపనిషదస్తత్వచింతాంసకీర్దిద్రత్వదుత్తర ఇత్యాద్యుక్తరీత్యావైష్ణ
ర్వానాదేవపారమ్యప్రతిపాదనాదేషు కఃపరతత్వమితిపరతత్వవిషయే
శ్రోతృసంశయజననమిత్తాంచితాంభేదంమురభిదరసి భగవద్వక్షసి
యతా, చచ్చిహ్నైః స్యాత్సనైస లక్ష్మీసంబంధోఽత్మతే “తేరంత్యతేనర్తంతే

ప్రాశస్త్యప్రపాదనసాధారణ్యపికారణవాక్యేషు" ఏకోహవై నారాయణ
 గణనీయోనబ్రహ్మనైశానభిరనిషేధపూర్వకంభగవతః ప్రశంసాసమ
 యోగిన్మిత్రప్రపాదనాద్యాభి" పురుషోహవై నారాయణోకామయతప్ర
 జాస్సృజేయతీత్యాదినాతస్యపురుషశబ్దవాచ్యతాం జగత్సృష్ట్యాదిక
 ర్తృతాంచప్రతిపాద్యసహస్రశీర్షాపురుష ఇత్యారభ్యతస్యధీరాః పరి
 జానంతియోనిమిత్యంతేనవాక్యజాతేననారాయణపురుషశబ్దవాచ్యస్య
 సహస్రశీర్షః పాదాదిమత్స్వవిశ్వశరీరత్వమోక్షప్రదత్వమహామహిమత్వ
 సర్వతోజ్ఞాయత్వసర్వభూతైకపాదత్వమిహిహిమత్వవిశ్వా
 క్రమణకర్తృత్వచరాచరోత్పాదకనానావయవత్వతమః పారవర్తిత్వ
 సర్వనామరూపవాక్యకర్తృత్వకర్తృత్వజన్మరహితత్వస్వేచ్ఛాకృతా
 నేకావతారత్వతదవతారహేత్వపారకారుణికత్వాని ప్రతిపాద్యవీవం
 విభవోనారాయణశబ్దవాచ్యశ్చకైత్యపేక్షాయోగప్రీత్యై లక్ష్మీశ్చప
 త్నాస్త్రియంలొకేదేవజుష్టాముదారామితరస్య లక్ష్మీపతిత్వప్రతిపా
 దినాల్లక్ష్మీపతివేదనారాయణపురుషశబ్దవాచ్యః పూర్వోక్షసర్వవైభవ
 యుక్తః పరతత్వంచైత్రోతారోసిన్ధుయుక్తతోనాస్థాభిర్భింతాకా
 ర్యభిభేదంముంచంతిత్వగః । తరంతీత్యనేనమాతాపితృ సహస్రైభ్యోవ
 త్సలతరతయావేదాంతానాం తిర్థేదస్యచుక్తరత్వంసూచితం । అనెనల
 క్ష్మ్యైవేదాంతవేద్యత్వంసూచితం । భోగోపాద్ధాతకైత్యచుశకిత భగవ
 ద్వైశ్వరూప్యానుభావా । భోగస్యశ్రీవిషయస్య భగవత్కృతస్వానిం
 గనచుంబనాలోకసజ్జాఘనాదేచుపాద్ధాతఉపకృమః । తస్మిన్కైత్యాదీ
 లయాచుశకితఃప్రసృతీతోల్యైక్యతోవాభగవద్వైశ్వరూప్యస్యవిశ్వశ
 రీరత్వస్య అసంతిభుజవక్త్రనైత్రిక్షిత్వరూపస్యఅనుభావోకాహత్వం
 యస్యాస్సాతిథోక్తా । స్వానింగనచుంబనాద్యుపకృమకైశ్చ పర్యాప్త
 భగవద్విశ్వవిగ్రహవిభవైశ్వర్యుత్తమ(యామునావైశ్వర్యవైశ్వరూ
 ప్యైదానుభూతయాప్యపూర్వవద్విత్తయ ముదాధానయా) ఇతి.
 వక్ష్యమిచాయంవశశతపాదీపాదేత్యా నా । యద్యాభోగస్యశ్రీకృత

[illegible]

అవ॥ భోక్తృద్వయస్యాశ్రయః) కాలేణలక్ష్మీకటాయేన్య తపీచివిశ
దీక్ష్యతమిదానవిషయ్యాశ్రయతత్త్వరూపగుణ విభూతర్చ్యశ్చైద్యశక్యస్త
వంలన్వైభవవైపుల్యంస్వవాక్యతాంచాను సంధాయతత్త్వతినాహ
సప్రవృత్తస్యస్వస్యవాక్యశ స్వైస్వ సీతినాథిప్రాయమాహ॥
యద్వానదల॥.....*

మూ॥ యద్యావత్తవవైభవంతమచిత స్తోత్రాయ

చూ రెస్పూహా స్తోతుంకెవయ మిత్యదశ్యజగృహఃః

ప్రాశ్నోచివిశ్వాదయః । అప్యేవంతవదేవివా

జ్ఞానసయో ర్భూషానభిజ్ఞంపదం కావాచఃప్రయ
తామసోకవయితుంస్వప్తిప్రశస్తిగిరామ్॥ *

వ్యా॥ హృదేవిశ్మరంగేశ్వరితవ వైభవంయత్ యత్స్వరూపం
యోవత్ యోవత్పరిమాణం తదుచితస్తోత్రాయతదభయోనురూప
ప్రవసాయక్రియాగ్ధోషపదేత్యాదినా చతుర్థీ । స్పృహాఇచ్ఛాదూర
దూరత ఎవససంభవతీత్యర్థః । ఇచ్ఛాజాతాపి విఫలై వసరవధికవిభవ
స్తుతే రశక్యత్వాదిత్యర్థః । ఇచ్ఛాదూర ఇత్యత్రసంబంధ్యనిర్దేశాత్స
ర్వేషామితిగమ్యతే । ననుమద్విభవస్మస్తోతుమశక్యత్వేవిరించ్యాదయః
కథంతుస్తుపురుషత్వరూపా స్తోతుంకఇతి । హ్రీంహఃహ్రీంసానాద్యత
భాఃతేనచ్చానశ క్తివై పుల్యంసూచితం । విరించిర్బ్రహ్మబ్రహ్మబ్రహ్మవి
దాంవరఇతిప్రసీద్ధవిభక్త్యుక్తుఖిలదిత్యేషాంతేఽఘోక్తాః । ఆదిశబ్దేన
శివశతమఖాదయోగ్యమ్యంతే । అదశ్చైత్యత్రచశబ్దోఽనిన్నక్రమఃవిరిం
చ్యాదయశ్చైత్యర్థః । తేచవయంమితప్రజ్ఞాఇత్యర్థఃఅదాదంవై భవం
అదశ్శబ్దేన “యతోవాచఇతిశ్చుక్తవాజ్ఞానసాగోచ రత్వంసూచ్య
తే । స్తోతుంకేకియచ్చ క్తికాఇతి ఇదంవచనంజగృహః అవదన్నతుష్ట
పురిత్యర్థః । యద్వావయంస్తోతుంకఇతివచనం అదశ్చఇదంవై భవంచ
జగృహః । స్తోతుమశక్యమితివదంతవివరూప్సీంభవితుమశక్తా వైభవం
యథాశక్తితుష్టపురిత్యర్థః । తేనస్తుతావసాకల్యంసూచితం, అప్యేవం
ఎవమపిబ్రహ్మద్యశక్య సేవత్వేపి వాజ్ఞానసయోర్భూషానైత్యయోరుపపనిష
దామపీతిశేషః । వాజ్ఞానసశబ్దోకారాంతః అచతురవిచతురేతిసూత్రే
గనిపాతితః । భాషాబాషణంవాక్పితౄశ్యాంపరిచ్ఛేదః తదనభిజ్ఞంవా
జ్ఞానసాగోచరమిత్యర్థః । యద్వావాజ్ఞానయోర్భూషానైత్యయోర్భూషానైత్య
శబ్దప్రదనభిజ్ఞం । తద్వాచకశబ్దమేవసజానాతి కుత ప్రేజానీయాత్
తదోచరత్వందూరాపాస్తమితిభావః । తవపదంపద్యత ఇతిపదంత్వత్స్వ
రూపంకవయితుంవర్ణయితుంకావాచః కుత్పితవాచః । ఈషదగ్ధచేతి
విశిష్టస్యకాదేశః । అనైసస్తుతిసామగ్రివై కల్యంసూచితం । ప్రయతా

యత్నంకింతు, కృష్ణయత్నంకుష్ట హే అహాసాహానికల్పమసాకమి
తిబావః । గిం ంత్తివచసాంప్రశ సైప్రసక్తిన్దైన్ద్రస్వప్తిమంబిం స్యాది
తిశేషః । స్వాదితికామఃస్యాదిత్వర్థః । అలిసాహానికప్రయత్నోయం
సఫలంబిహి ది చుంత్తి ప్రయత్నస్య సాహసకృత్యత్వేపి శేషస్వస్వ
రూపోచిత కింబ్రాకరూపత్వా ద్వాక్రసిద్ధ్యైస్వప్తిభవంబిప్రాధ
సాయాంబాతాత్పర్యమ్॥.....౧॥

అవః; అహాద్యశక్య సవత్వేపిరియ ద్దగణవిస్తారేన ప్రోక్త
ప్రపంస్వస్మైపర్యవస్యరిత్యాహాస్తారామితి॥.....*

మూ॥ స్తోత్రారంతమున న్నిదేవికవయో యోవి స్త
ణీ తెగుణాంస్తోత్రవ్యస్యశరత్స తెస్తులేధురామయ్య
వవిప్రప్యః । యస్తాన్దస్త్రపిమ్నాణీయభశశి
స్వకారిత స్తగుణాఃతాంల్యోదార్యసయాదయో
భగవతి స్వాంప్రస్తువీరప్రధామ్॥ *

వ్యా॥ హేదేవిసోమ్యస్య స్తుర్యస్యగుణాః యోవిస్మణీతేవి
స్తరయతి । విప్రస్వాన్దస్త్రో ఆచ్ఛాదనకథితాతో శ్శాన్దప్రత్య
యేతుహల్యఘోరిత్యైత ఇర్యస్యవత్వేతేవిస్త్రేణిభిరూపం తం
కివయఃపండితాః । సంఖ్యానాన్పండితః కవిరిత్తమరః । స్తోతారం
సావకం ఉశంతికియంతే । వశకాంతావిత్యస్తాధాలోర మహాజ్యేతి
సంప్రసారకర్మోంబిభ్యంతాదేశే ఉశంతిరూపం । తలఃగుణవిస్తా
రకనైవ సోశ్శరత్సనాత్ - చెతివకారణపూర్వస్లోకసూచితస్వరూ
పోచింతిదత్తారూపస్త్రప్రవృత్తిత్వేనసముచ్చయతే । తెస్తులిధు
రాత్వద్విషయస్తోత్రభారః । ధురాశ్చ ఆకారాంతః హలంతానామ
జంతత్వంబాగురిక్తస్యతే మయ్యేవసవిరించ్యాదిమతేషాం శ్రుతిమధు
రవాన్వాదిభిభావః విశ్రామ్యతిపర్యవస్యతి స్తోత్రత్వంబ మమైవోచిత

మిత్యర్థః । కథంత్యయామధ్యతా విస్తీర్ణంతేమనతవైవస్తో తృతాస్యా
దిత్యతాహయస్తాదితి । యష్మాద్యతో హతోః అస్తదలమర్షణీయఫణి
తిస్త్వికారతో మత్కరోరవచసవిషయాభావతః తేతవత్సంత్యదా
ర్యదయాదయః వాగ్దోషసహనేనత్సంతిః అహాగ్యేనాపి మయాస్వ
స్తునిర్వర్తనా దౌదార్యంస్తుత్యకరణే దుఃఖితస్య మేఘచితిస్త్వికార
ణానుకంపనాదయా ఆదిశబ్దసఫణితి దోషగుణత్వబుద్ధే ర్వాత్సల్యం
చెతిగుణాః స్వాంస్వకీయాం ప్రధాంప్రసిద్ధిం ప్రకాశంవాప్రస్తు
వీరజనయేయః । ఘృతప్రవణఇత్యస్తా ధాతోన్దిజాస్త నెపదబ
హువచనైలిజన్సీయ తస్యలోపేఉవజిర్లుస్యరన్నాదెతస్మిన్నవీరన్ని
తియాశమ్ ॥ ౬॥

అవ; ఏవంస్వస్యస్తాత్రాధికారం ప్రసాధ్య లక్ష్మ్యమగ్రహ
ణస్వసూక్తిసమగ్రతాం ప్రాగ్ధయతే॥ సూక్తమితి॥ *

రజ్జరాజమహిషీమధురైఃకటాక్షైః । వైదగ్య
వర్ణగుణగుచ్ఛనగౌరవై ర్వాంకణ్డూలకర్ణకుహరాః
కపియోధయన్తి॥ *

వ్యా॥ శ్రీరంగరాజమహిషీశ్రీరంగేశ్వరవల్లభా లక్ష్మీఃశ్రీః । శ్రీ
రంగరాజమహిషీలక్ష్మీరితివిశేషణవిశేష్యాభ్యాంపతివాల్లభ్యకృతంస్వవి
భవసామగ్ధ్యంసూచితం । మధురైస్సాన్వితుభిః క్రియైశ్చస్వాదుప్రియా
తుమధురాదిత్యమరః । కటాక్షైరపాంశైః సత్వధ్యాపనైఃనోఽస్మా
కంసూక్తింశోభనాంవాచం స్వస్తుతింస్వయమేవ అన్వత్ప్రియత్నమస
పేతైవ అన్వత్ప్రియత్నాపేక్షణే శోభనత్వంసనిధ్యేదితిభావః । సమ
గ్రయతుసమగ్రాంకరోతుసంపూర్ణానిర్వర్తయత్విత్వర్థఃఉత్తరాధ్యనో
క్తశోభనతామేవవిశదయతి వైదగ్యేతి । యాముక్తింవైదగ్యవర్ణగుణ
గుంభనగౌరవైః వైదగ్యేనచాతుర్యేణవర్ణనామక్షరాణాంగుణానాం

ఓజఃప్రసాదశయ్యా పాకాదీనాం గుంభన గౌరవైర్గ్రహనాతిశయైః।
యద్వావై దధ్య మర్థకల్పనావర్ణగుణాః వర్ణధర్మాఃప్రసాదమాధుర్యా
దయః తేషాంగుంభనంరచనాతద్గౌరవై న్నదతిశయైర్నిమిత్తైః కవయః
పండిత్యాకంఠూలకర్ణకుమారాః కంఠూరమేమస్తీతికంఠూలాని మత్స్వ
ర్థైర్లబ్ధాః । తథాభూతానికర్ణకుమరాణి శ్రోత్రవివరాణి యేషాంతేత
థోక్తాః శ్రవణసకుతూహల శ్రుతివివరాస్సంతః సదాదత్తకర్ణాభివ్య
ర్థః। ధయంతిపిబంతి థేట్యానభివ్యస్తాద్ధాతో స్తిజిశప్రత్యయే అయీ
దేశే ర్భూంతభివ్యంతాదేశే ధయంతిపిబంతం । ధయంతిపానోక్త్యా
సూక్త్యాస్సు ధానామ్యంసూచితమ్॥..... ౭ ॥

అవ; సంగ్రహణోక్తం వివక్షితోక్తిగౌరవంవివృణ్వత్ స్వ
ప్తేశ్రీరవతద్విస్తారయత్వితిప్రార్థయతే ॥ అనాశ్రుతేతి॥.....*

మూ॥ అనాఘ్రీతావద్యం బహుగుణపరీణా హిమన
సోదుహానంసౌహార్ద్రం పరిచితమివాథాపిగహనమ్।
పదానాం సౌధాత్ప్రాదనిమిష నిషేవ్యంశ్రవణ
యోస్త్యమేవ శ్రీర్మహ్యం బహుముఖి యవాగో
విలసితమ్॥*

వ్యా॥ హేత్రీః । అనాశ్రుతావద్యం అనాశ్రుతమస్పృష్ట
మవద్యంవర్ణపద వాక్యగతః శ్రుతికట్వ స్తీలప్రకమథంగాదిదోషోయ
స్యతంతథోక్తం । బహూనాంగుణానాం పాకవృత్తిశబ్దార్థాలజ్ఞౌరా
దీనాంపరీణా హివిశాలతాస్యాస్తీతితథోక్తం । మనసస్సహృద్దంసంతో
షందుహానం దోష్ట్ర సంపూర్ణరసమిత్యర్థః । అనెన విశేషణత్రయేణ
కావ్యసామాన్యలక్షణముక్తం । నిర్దోషసగుణసరసశబ్దార్థయౌరెవకా
వ్యత్వాత్ । పరిచితమివజ్ఞాతార్థమివస్థితం । శ్రోతృణామితి శేషః।
అథాపిగహనమజ్ఞాతార్థ బహుళంధ్వనిప్రధానమిత్యర్థః । అనెనోత్తమ
కావ్యత్వంసూచితం (ధ్వనిప్రధానతాయత్రతదుత్తమముదాహృతమి

లిక్షణాత్) పదానాం సుప్తిజంతాదీనాం సౌత్రాత్సాత్ సైహత్
 శయ్యాయాం తస్యగ్ధః । యాపదానామృరాహోన్యన్యైశ్చైత్యైతికథ్య
 లిక్షణాత్ । శ్రవణమోత్రోత్రయోరనిమిషం స్వప్నమేషంసావధా
 సంసాశ్చర్యంవాసిషవ్యం నైవిరుదుర్వం గ్రాహ్యమిత్యగ్ధః । వాణ్య
 స్సరస్వత్యాః ॥ గీర్వాణ్యాణీసరస్వతీత్యమరః ॥ విలసితంభామరూపం
 విలాసంకర్క । భావైర్జ్వి త్వమేవమహ్యంబహుముఖియబహు ముఖీకు
 రు । సత్వహంవాణీప్రసావయామి అనన్యజై వత్వస్యరూప విరుద్ధత్వా
 త్ । త్వత్ప్రసాదలిక్షణరాజకుల మాహత్మ్యలభ్యైవచిద్విలసితస్యస్వ
 రసత్వాచ్చేతిభావః॥ ౮॥

అవ; స్వప్రార్థనానుగుణ్యేన లక్ష్మీకటాక్షలబ్ధ మగ్నిలాసః
 పూర్వంశ్రీరంగరాజస్తవేతింశ దుత్తరాభ్యాం పూర్వోత్తర శతతా
 భ్యాం శ్రీరంగరాజముచ్చైరభిష్టాయ ఎకపక్షిన్లోకపరిమితత్వేన తత
 శ్చబ్దసంకోచేష్వగ్ధపాష్కల్యేన రసపాష్కల్యేన సందర్శవిశేష విశిష్ట
 తయాచ తతోఽప్యతిశయితాం శ్రీస్తుతించీర్షస్సాప్తవేడుయాగ్రమో
 ధిక తయాస్తవసే శ్రీరంగరాజః కుపితస్సాన్యటిత తతోఽపశాంత
 యేతం శ్రీయశ్శ్రీ శ్రీరంగశయేతి విశేషణ విశేషాభ్యాంప్రసాద్య
 స్వవాల్లభ్యేనచీర్షితం సప్రసాద్యంప్రతిజానీతే॥ శ్రీయశ్శ్రీరితి॥ *

మూ ॥ శ్రీయశ్శ్రీశ్రీరణేశయ తవచమృద్యామృగ
 వతీం శ్రీయంతవత్తోఽప్యజైర్వయమిహ ఫణామ
 శ్శృణుతరామ్ । దృశౌతేభూయాస్తాంసుఖతరశ
 తారేశ్రవణతః పునర్నగ్నోతగ్నాత్స్ఫుటకు భుజ
 యోగంఽచుకశతమ్॥ *

వ్యా॥ శ్రీయస్సర్వ సమాశ్రయణీయాయాః శ్రీరాశ్రీయణీ
 యః । శ్రీయశ్చిత్తస్వేషాం శ్రీసమాశ్రయణీన స్వరూపలాభః । శ్రీ
 త్రిద్రోహభగవత్సమాశ్రయణీనస్వరూప లాభశ్చ సూచితః । తథాశ్రీయ

ఇతిశ్రియస్వస్వతిక్తకోస సర్వశేషిత్వం । శ్రీలిఖితపతస్వ వ్యతి
 క్తసర్వశేషిత్వం సూచితం । శ్రీరంగదివ్యసగరశ్రీరంగాభేదివ్య విమా
 నేహ । శైతభిశ్రీరంగశయ సర్వసమాశ్రయఃశోచిత సౌలభ్యసీ
 మాభూమి ఎవందిశేషణవిశేష్యపదాభ్యాం శ్రీరంగశబ్దప్రసాదితః తవ
 చప్యద్యామితి సాశ్రివాంయంవచనం స్వేతిరసర్వ జనప్రద్యస్తము
 ద్వైభేదితః । తవచప్యద్యాం స్వతోపుద్వైభేదితః మితి
 త్వయానకోపేకార్థఇతి । హృద్యాంపృథయంగమాంభోగ్యాం వక్ష
 స్వలిపిసేసంహ భగవతీంహేస్తుభ్యుపేభూర్ధా । శ్రీ కామమాహత్యాది
 యుగ్ధాంహ అలవినశ్రియం పురుషకారత్వేనాస్మాదాద్యాశ్రయణీ
 యాంత్యతోపుద్వైర్వచతోవ్యతిశయేక త్వదవేక్షయా శ్రియమతి
 శయితత్వేనత్వం శ్రీ త్తంకరోపిచే ద్యధాకుర్యాత్తతో వ్యతిశయే
 తిహాగ్ధే । మత్తోపుద్వైకై భవేవ్యంత్యత ఆహవయమితి । వయం
 యుక్తప్రసాదైకలబ్ధ విశదతమజ్ఞానాః । అనైస్వస్వయత్న పూర్వ
 కాపిశవజ్ఞానబ్రహ్మదివ్యాన్యైః । వయమితి బహువచనేన స్వసమా
 నజ్ఞాన శ్రీవత్సాంక మిత్రయంవరయూమునాచార్యాగ్రహ్యంతే । ఇ
 హత్వత్సమక్షమేవ ఫణామ్యుమ్మేవమేవమోక్షే యత్కించిత్యగ్రహ్యవచ
 నగ్రబ్రాహ్మః । అత్రైతిర్మామ నావిద్యమానగుణారోపే విద్యమాన
 యావజ్జణపరిచేదోహ । కింతుయథావజ్ఞాతగుణవర్ణనంత త్తదైవక్రి
 యలేశ్వరుతరాంసమ్యక్ప్రసాంకుర్యాత్త్వమేవసాక్షీభవేతిభావః । న
 కేవలశ్రీ త్త్రైశవదేనతే కోపాభావః ప్రయతశ్రవణ సుఖేనచక్షుషో
 ద్వైశశ్చంసంతోషేతిశయాదపరమిత కంఠకస్సట సహచర్రాత్ర
 హోపేషశ్చ భవేదిత్యాహ । దృశోతక్షత్వాదిహ । శ్రవణతఃత్త్రైశవ
 ణాత్ తేదృశానుభవతరతవంవలె తారకెకసీనికేయయోస్తే తథో
 క్తభూయూస్తాం పునఃకించేత్త్యగ్ధః । హర్షోక్త్యాదానందాని శయా
 ద్భజయోః లభికరణేన ప్రమాకంఠకశతం స్సుటబ్రహ్మమమేక కంఠక
 స్సోత్తేతతోపేషధుత్వేనా పరకంఠకధారణే గాలబ్రంభదేనతస్యాపి

స్ఫుటనైతతోపి విపులకంచుకభృతౌవిగ్రహ వివృద్ధ్యాస్యాపిస్ఫోట ఇ
త్యేవంప్రకారణాపరిమిత కంచుకస్ఫోటో భవత్విత్వద్ధః॥ పునరిత్యస్య
ముహురితివాఅర్థః॥ ౯॥

అవ; ప్రతిజ్ఞాతక్రమేణశ్రియంస్తాష్యన్తానాథీనామె యస్మిన్
రితిన్యామెన శ్రీస్వరూపరూపగుణాదిమ సపరికరాంశుతిం ప్రమాణ
యకాలగ్ధతస్మిగుణ రత్నకోశాఖ్యాంస్తుతే స్ఫుచయతి॥దేవీతి॥...*

మూ॥ దేవిశ్రుతిం భగవతీం ప్రథమేపుమాంస స్త్వ

త్సద్గుణౌఘమణికోశగృహంగృణన్తి । తద్ద్వారపా

టన పటూనిచ సేతిహాససంతరగణ స్మృతిపురా

ణపురస్సరాణి॥*

న్యా॥ హేదేవిప్రథమేపూర్వే ప్రథమచరమేత్యాదినా వికల్ప
నసర్వనామసంజ్ఞాపుమాంసః వసిష్ఠ వాల్మీకి పరాశర పారాశర్యాది
పరమర్షయః । శ్రీపరాంకుశపరాకాలయతివరాదయశ్చ । భగవతీం
స్వతః ప్రమాణత్వసకల పురుషార్థప్రతిపాదకత్వ రూపమాహత్వయు
క్తాంశ్రుతినిత్యంశ్రూయమాణాంత్రయాం అనెనా పారుషేయత్వ
నిత్యత్వనిర్దోషత్వానిసూచితాని । త్వత్సద్గుణౌఘాద్వత్కల్యాణగుణగ
ణాః ఓఘశఙ్గైనగుణానామానంత్యంసూచితం । తపవమణికోశారత్నరా
శయః । కోశోస్త్రీసంచయేపిచేతిరత్నమాలా ॥ గుణానా ముజ్వలత్వ
మంగళావహత్వాభ్యాం మణిత్వరూపణంతేమం మణికోశానాం గృహం
భాండాగారంగృణంతివ్యక్తంకథయంతి । ఉపనిషదమిత్యనుక్త్వా శ్రుతి
నితిసామాన్యవచనైన పూర్వోత్తరభాగాత్తకకృత్సవేదేపిశ్రీనైభవప్ర
తిపాదనంక్రియతేఇతి భావః । తద్దైవగృణాహి । ఘృతవతీత్యాదినాపూ
ర్వకాండే సుమజ్జానయే విష్ణువేశ్రద్ధయాదేవో దేవత్వమశ్నుతే“హీ
శ్చితేలక్ష్మీశ్చపత్నౌ । హిరణ్యవర్ణాంహరిణీమిత్యాదినాపరస్పహస్రా
దీవాక్యాని । ఉత్తరకాండేచశ్రీవైభవప్రతిపాదకానిసంతి అత్రత్వ

త్వద్గుణైశ్చ శ్రీగుణరత్నకోశేతిరత్నకోశత్వస్య చ సూచనాదర్థశక్తిః ।
 గుణరత్నకోశాఖ్యస్తోత్రనామసూచితం । ఇతిహాసాః శ్రీరామాయణా
 దీయః సమ్యక్తరణం సంతర్కణం సమీచీనతర్క-ఇత్యరః “యస్త
 త్రైణానుసంధ నే సధర్మం వేదనైతర ఇతి స్త్రుతైః “సంతర్కణం వేదా
 ర్థవిచారరూపమీమాంసా” ఇతిహాససంతర్క-జై స్సహితాని నైతిహా
 ససంతర్క-జానిన్యతయోమన్వాదిన్యతయః పురాణాని శ్రీవిష్ణుపురా
 ణప్రభృతీనిన్యతయశ్చ పురాణాని చ స్త్రుతి పురాణాని తాస్యైవ పురస్స
 రాణి ప్రముఖాని యోచంతాని తథోక్తాని నైతిహాస సంతర్క-జానివతా
 నిన్యతయైవ పురాణపురస్సరాణిచైతి కర్తవ్యధారయః । పురస్సరాణీతి లక్ష్యేతం
 త్రాడిర్ద్రావిద దివ్యప్రబంధరూపాణి ప్రమాణాని చ సంగ్రహ్యంతే
 పటూనిచైత్యత్ర చ కారోభిన్నక్రమః పురస్సరాణి చైతచ స్పర్శం । తా
 నితు తద్ధ్వారపాటపటూనితస్య శ్రుతిలక్షణత్వద్గుణమణి కోశగృహస్య
 ద్వారపాటనైకపాట వివృతౌల్వద్గుణవైభవతాత్పర్య వివృతావిత్యర్థః ।
 పటూని సమర్థాని కుంచికారూపాణి గృణంతీత్యనుషంగః తదుక్తం “తతి
 హాసపురాణాభ్యాం వేదం సముపబృంహయత్ । బిభేత్సల్పశ్రుతాద్వై
 దోమామయం ప్రత్యిష్ఠతీత” శ్రుతింత్యద్గుణాఘమణికోశ గృహం స్త్రు
 తి పురాణపురస్సరాణి ద్వార పాటస పటూనిచగృణంతీతియథాశ్రు
 తమేవాన్వయః । ఇతిహాసేషు శ్రీరామాయణస్య వేదోపబృహణత్వం
 శ్రీవిభవప్రతిపాదకత్వంచ (వేదోపబృహణాధ్యాయతావగ్రాహయత
 ప్రభుః కావ్యం రామాయణం కృత్సంసీతాయాశ్చరితం మహదితి) త
 వై ౧) ప్రసీద్ధిం । మహాభారతాదేర్ముఖవద్వైభవప్రతిపాదనశ్రియస్త
 దంతర్భావాత్తద్వైభవ ప్రతిపాదకత్వంచనీద్ధం - శ్రీమదుపురాణస్య
 శ్రీవైభవప్రతిపాదకత్వం (సమామిసర్వభోకానాంజవనీ) మిత్యాదిహ
 స్పష్టమేవ । ఎవమన్యత్రాపి యోజనీయమ్ ॥ ౧౦ ॥

అవ; ఇథంశ్రీవిభవవేసపరికరాంశ్రుతిం ప్రమాణీకృత్యయా వత్స
 రమతం సనిరాక్రియతే తావత్స్వమతమస్థిరమితి న్యాయసాధావ్య కు

భక్తిమతానినిరసితంతర్లతామృతపక్షిప్యదాహ్వానశృతయోనమయాని
రసనీయాఃకింతుమిథోఽహోభాత్పరస్పరమేవ ప్రలహతాబధూవుః | య
తస్తవకటాక్షలక్ష్యతాంనగతాఇత్రియంసంజోహ్యాహ||౩చయితి|| *

మూ || అహుర్వేదానమానంతతచనకతీచా రాజకం

ఃశ్వమేతద్రాజన్వతేగవిదీశం గుణినమపి గుణై

స్తంపరిత్రాణమన్యేభిత్వోవన్యేసురాజుభవమితి

చగదాస్తైతలాతల్యకాష్టర్యేతే శ్రీగర్గహర్మ్యం

గణకనకలతేనక్షణంలక్ష్యమాస౯||*

వ్యా|| హేశ్రీరగ్గహర్మ్యంగణకనకలతే శ్రీరంగపురెహర్గ్య
స్యదివ్యవిమానస్య శ్రీరంగాఖ్యస్య దివ్యవిమానస్యవా లంగణ చుజిరం
పురస్థపదేశః | లంగణంచత్వరాఽరే త్స్థమరం || తస్యకనకలతే త
త్రోమృతకనకలతేష్వతే కనకత్ర్యనే నౌజ్వల్య సౌందర్యలావణ్యాని
సూచితాని | తత్స్థనైవ సౌగంధ్య సౌకుమార్యయావనానిసూచితాని |
తేపురుషస్తైవలక్ష్యంబాంచుమానకటాక్ష విషయంక్షణం చుణమ
ఽజన్మచరంపరానుకదాపినా సన్నాభవత్ (జాయమానంహి పురు
షం యంపశ్యేన్మఘసూచకః | సాత్వికస్వతువిజ్ఞేయ స్వభే మోద్వేర్థ
చింతిత) ఇతివచనం లక్ష్మజాయమానకటాక్ష స్యాప్యపలక్షణం | త
త్కటాక్షతరుషేక్షయోరిషానిషసాధనత్వం సుగ్రోవిశుపురాణే (స
ర్వాంశుస్య గుణీభవ్య స్సమీలనస్వబుద్ధిమాన్ | సహిరస్సమ విక్రం
లో య స్వరదేవిసేర్షితే | సర్వోవే గుణ్యమాయాంత శీలాదాస్య
కిలాగతః | పరాబృభీజగద్దాత్ర యస్యత్వంఽన్యవల్లభే) ఇతిజదా
ఽత్విజ్ఞాన హేతుత్వత్కటాక్ష విషయరాహిత్యాదేవజడాః అజ్ఞా
నాస్యభాషానవివరింభాన వ్యాకులం పైకితివన సుగత చార్వాకాద
యో వేదబాహ్యః తేషామవ్యవదేశ్యత్వాత్కృతచనైత్సక్తిః ఎవంకథ
చెత్వాద్వివిధోద్భవం | వేదాకాలపారుషయత్వ నిర్విత్వ నిర్దోష

త్వాభిల పురుషార్థా వెదకత్వాదిభిః ప్రమాణతమాన్ అమానమప్రమా
ణ మాహురితి సాచ సీకత్వంసూచితం । కతిచనకాపిలాః పితృతైత్ర
హ్నానాతోపాదానక వివిధవిచిత్రధూఘాఘరసముదాదిరూపం బ్ర
హ్మాదిపీఠీకాంతంచ విశ్వంజగత్ ఆంజకంరాజసూన్యం అనాథమా
హురిత్యనుషంగః । తెహిప్రకృతిపురుషావేవ జగత్కారణం ప్రకృతిః
పురుషసన్నిధానాన్వివ్యతిస్త్రయోవింశతి తత్వాత్మనావి కురుతే ।
ప్రకృతపురుషాగ్నో సహవంచవింశతి తత్వాన్యేవసంతిత దతిర్క్త ఈ
శ్వరోనాస్తీత్యుపగచ్ఛంతి । ఉదాహరంతచ । మూలప్రకృతిరవికృతిర్న
పాదాద్యాప్రకృతివికృతయస్సస్త్ర షోడశకశ్చనికారోన ప్రకృతిర్న
వికృతిః పురుషఇతి । కేచిత్కాణాదాః రాజన్యత్ సురాజకిం అను
మానిక నిమిత్తమాత్రేశ్వరం । సురాజ్ఞా దేశే రాజన్వానిత్యమరః॥ విశ్వ
మిత్యనుషంగః । ఆహురితి సర్వత్రాన్వేతి । అన్యేషుమేవాదిసః ఈ
శంనియంతారంగుజీనమపి ఐరాస్యశ్చోష్ణవిధైఃసమ్రయతే । స్వాథా
వికీర్జానబలక్రియాచ । యస్సర్వజ్ఞస్సర్వభో “అపహతపాష్టా”న
త్యకామస్సత్యసంకల్పః తస్మిన్యదంతస్తదన్యేష్టత్యం “తస్మిన్ కా
మాస్సమాహితాః “కామ్యంతఇతికామాః కల్యాణగుణాఇతిభాష్యం”
(తేజోబలైశ్వర్యమహావబోధ సుపీర్ణ శక్త్యాదిగుణైకరాశిః సంఖ్యా
తుంభైఃవశక్యంతేగుణాదోమేశ్చజాన్యః । ఆసంత్యాత్ప్రధమారాశిర
భావాదేవపశ్యమ) ఇత్యాదిపరస్పరాప్రవేదాంతస్థుతితిహాస పురాణా
గమాదిప్రసిద్ధాపరమితిగుణసాగరమపిఽమేవ సర్వప్రమాణవిరోధేనగు
ణైర్దర్శిత్రాణంశూన్యంద్రదాదుర్వతా విత్యతక్మాన చిదర్ద్రాణమితీరూ
పం । ఆహురిత్యన్వయః । తెహిసిద్ధుణ్మేవ తాత్పర్యమజానంత స్స
జాతీయవిజాతీయస్యగతభేదశూన్యం సిద్ధమేవ బ్రహ్మతదేవావిద్యా
పరికల్పితం సగుణత్వమనుభవతీత కథాయంతేచం స్వాభావికీర్జానబ
లక్రియాచేత్యాదిభిర్విరోధస్ఫుట వినిర్గుణమితి తాత్పర్యం ఎర్హితం
శివత్వాంకమిదైః (చూరేగుణాస్తవతుసత్త్వరజస్తమానీతేన శ్రుతిః

(ప్రథయతత్త్వయనిర్గుణత్వమితి) అన్యైశ్చైవాభిహృత్ స్వకుటీపూరణేష్యశ
త్రైభిషు కేకపాలినీత్యర్థః । సురాజంభవంసురాజత్వం । కర్తృకర్త
ణోశ్చభూకృజ్ఞోతిభూధాతోభివృత్తయైకృతే భావేసురాజంభ
వమితరూపం ఆహురితిహేళనం బ్రాహ్మేవ్యక్తాయాంవాచీత్యస్మాద్దా
తోర్బృహివఃపంచానామిత్యాదీనూత్రేణాహదేశేలబ్ధిరస్త్వై పదబహువ
చసస్యకే రుసాదేశేచకృతే ఆహురితిరూపం ఇతిఉక్తప్రకారేణత
లైశ్చతలైశ్చప్రకృత్యైదంయన్దంప్రవర్తత ఇతితలాతలీ తలప్రహర
మకారుః అకుర్వన్మిథఇతిశేషః ఇతిచేత్యత్రచకారేణ గుణగుణ్య
భేదముక్తితారతమ్యవాదాదీనాకేచన తలాతల్యకార్షురితి తేచసంకృ
ప్యాంతే॥ ౧౧॥

అపః త్వత్కటాక్ష విషయతావిధురాః మిథః ప్రతిహతాఇ
శ్చుక్త్యాతద్విషయత్వ భాగ్యశాలినస్తస్మాహిమాన మనుభవంతీత్యా
హ॥మనసీతి॥..... *

మూ॥ మనసివిలసతాత్మైభక్తిసిద్ధాంజునైన శ్రుశిర

సినిగూఢంలక్ష్మీతేవీక్షమాణాః నిధిమివమహిమా

సంభుజ్జతేయోపిధన్యా ననుభగవతీదైవీంసంపదం

తైభిజాతాః॥ *

వ్యా॥ భగవతిసకల కల్యాణగుణ సంపన్నైవనులక్ష్మీహేళిఃభ
న్యాఃత్వత్కటాక్ష విషయత్వరూప భాగ్యవంతోయేషియేకేచన పురు
షాః యేవీత్యనైవతేషామతిశయోవాచామగోచర ఇతిసూచితం । భక్తి
సిద్ధాంజునైన భక్తిర్ముక్తత్వత్వరూప రూపగుణవిభూతిష్వనితరసాధార
ణప్రావణ్యసిద్ధాంజన మివగూఢార్థప్రకాశ కాంజనవిశేష ఇవయ
స్యతేనభక్తివిశదీకృతేనైత్యర్థః । అతివివమనసిహృదయేవిలసతాప్రకా
శమానెనాత్మైదృష్ట్యాజ్ఞానైత్యర్థః । శ్రుశిరసివేదాంతే శ్రుశిరసీతి
జాత్యైకవచసంశ్రుతిశిరస్సీత్యర్థః । సిగూఢంసతరాంగూఢంవెదరహ

స్వవస్తుత్వాదిభావః । తేతవమహిమానం స్వరూపరూపాది విభవంభ
 త్రిసిద్ధాంజనైః భక్తియుక్తం రచనాయుక్తం సిద్ధాంజనంస్విధ్యంజనం
 యస్యతేనతతోక్తైః అతఏవవిలసతావిశేషప్రకాశ మానెనాత్మైచక్షు
 మ్రాశ్రుతిశిరసిశ్రవణకోటిగుహాధంతరాం గూఢంపరశ్రవణానభిజ్ఞంరహ
 సోపదిష్టమిత్యర్థః । శిరసిగుహగుప్తనైసనిధేః పర్వతశిరోనిగుహద్వ
 మపిసూచ్యతే । లఘాభూతంనిధిమవ వీక్షమాణాస్సంతో భుంజతేఅ
 నుభవంతి । నిధిః క్షేభుర్ద్వపనియోగః మహిమపక్షే తదనుసంధా
 నంవెదితవ్యం । తేపురుషాఃపైవీం సంపదమభిమోక్షహేతుభూతదైవ
 సంపదమభిముఖ్యేత్యదైవ సంబంధినీసంపదైవీదేవాభగవదాజ్ఞానువర్త
 నశీలాపైమంసంపత్ సాచభగవదాజ్ఞానువృత్తిరేవ తామభిముఖ్యేకృ
 త్యజాతాఉత్పన్నాభవంతీతేశఃకార్యాత్కారణమనుమిత్యత ఇతి
 భావః । భగవదలక్ష్మీతేదైవీం సంపదమభిజాతా ననుసంపదదైవేనో
 త్పన్నాహీతివాస్వయః । యథానిధిసంపదసుభావక బాగ్యవత్ప్రయూత
 దుదైవేనోత్పన్నా ఎవనిధ్యంజనాత్తద్యశః పర్వతాదినిగుహం నిధివీక్ష
 మాణాస్తమనుభవంతి । లఘావైవ సంపదదైవేనో త్పన్నాఎవభక్తిసి
 ద్ధాంజనస్ఫురత్ప్రబోధదృశాశ్రుతి శిరోనిగుహంత్యస్తహిమానం విలో
 క్యానుభవంలీలభావః । అలక్రతుశిరసినిగుహం నిధిమివదైవీంసంపద
 మిలీపదైవ్తంబుగ్దశఃసంపదమనుప్రవిష్టుం । గుహాహితంగహ్వరైష్టంపు
 రాణంతవ్యథాహిరణ్యనిధిం నిహితమక్షేత్రజ్ఞాఃఉపర్యుపరి సంపదం
 తోనవిందేయః “దైవీసంపద్విమోక్షయ నిబంధాయాసురీమతేతి
 శ్రుతిస్తృతిప్రమాణానిస్తా రితాని॥ ౧౨॥

అవ; పాదాన్యైః శ్రీసూక్తన్మశ్రీసమృద్ధిప్రతిపాదకత్వందర్శ
 యన్పురుషసూక్తాదెరపితత్వపృద్ధిపరత్వందర్శయత్యన్యైతి॥౧

మూ॥ అస్యేశానాజగత్యితే ధీమహియాంసమృ

ద్ధిం శ్రీశ్రీసూక్తంబహుముఖయతేతాంచ శాఖా

నుశాఖమ్ । ఈ ధైర్యశ్శిజగతభీయఃపారుషేనూ
క్రూరైశ్చైవచత్వతరంపతిమధిజగా వుత్తరశాసను
వాకః॥ *

వాక్య॥ “అస్యైశానాజగతభిశ్చైతన్యనువానః” హాస్యవిష్ణుపత్ని
అస్యజగతః ఈశానాఈశ్వరీత్యన యాశ్చక్రిత్యతేతవయాంసప్యద్వి
జ్ఞైశ్చైర్నమధీమహా అధీతాంసుర్మహా । అధికార్యాదిజగత్సయన ఇతి
ధాతోరు భ్రమపురుష బహువచనం । తాంసప్యద్విచేతివ కారణాధి
కాంచసప్యద్వి శ్రీమాత్తంహిరణ్యవర్ణాం హంజీమిత్యాదికంశాఖాను
శాఖం । ఈశానుగతాశాఖాయస్త్రికర్తృణి యద్యథాభవతితథాస
ర్వాంశావచ్ఛేదేనైత్యర్థః । బహుయిఖయతేబహు ప్రకారంప్రతిపా
దయతి । యద్వా “ఇదంహిపారుషంనూత్తంసర్వవేదేషుపత్యత” ఇత్యు
క్తిప్రకారేణ శ్రీమాత్తమపిశాఖానుశాఖంసృజితమితిశేషః । సర్వాసు
వేదాంతశాఖాస్యధీతంసప్యత్సప్యద్వి బహుయిఖయతైత్యర్థః । త
థాహి । హిరణ్యవర్ణాం హిరణ్యస్యవర్ణ ఇవవర్ణోయస్యాస్తాంబద్వత్ప్ర
తభాస్వరవిగ్రహవర్ణాం అనైస విగ్రహస్య నిర్మలత్వ ప్రతిత్వాహయ
ప్రతిభటత్వంనూచితం । యద్వాహిరణ్యమివ స్పృహణీయోవర్ణశ్శ్రీరి
తిశబ్దోయస్యాస్తాం శ్రీశబ్దోహిమోధా ప్యుత్ప్రసూచితచేతన సర్వవి
భోషకారకస్యవాచ్యవస్తుతయం శేషవిషయితేషతాకృతేః ప్రీతిమాన
హిపతిస్స్వనామనీతుక్తశేషశ్చ ఇవస్వసూచీయతమఃపారిణీం । సు
వర్ణప్రతిమాంతామి వాఙ్మల్యసౌందర్యలావణ్యవతీం । యద్వాహరిణీం
మృగీంతద్వద్విశాలలోచనాం । యోషిద్వలైష్చరోభేదస్సువర్ణప్రతి
మామృగీ । హరితాశ్చ హరిణ్యశ్చ సుమృగీనానాగర్జ్యమాలా॥ హరిం
నయంచేతనానితేతనానాంభగవదాశ్రయణి పురుషకార భూతాం
సహరిణీంసువర్ణరజితప్రజాంతక్షుద్రివ్యావయవోచిత సువర్ణరజితాది
మయదివ్య భూషణకలాపాః॥ అబంతత్వంహలంతానామితివాగురివ

చనాత్ప్రజామిత్యాబంతత్వం । చంద్రాంముఖేచంద్రసదృశం ఆహ్లాది
 నీంవా । చదిఅహ్లాదనఇతి థాతోరిదితఇతి సుమాగమేదౌణాదికరణ
 ప్రత్యయే అజాప్యతఇతి టాప్యమిచచంద్రదామితరూపం । హిరణ్య
 యాంతస్మిన్ కామాస్సమాహితా ఇలివద్ధిరణ్యస్సృహణీయ కలాన్య
 ణగుణగణప్రచురాం హిరణ్యప్రభృతి సకలభనప్రచురాంవా । లక్ష్మీంభ
 గవతశ్చైతనానాం చ సంపదం । యద్వాంలక్ష్మీన్యైత్తమ స్త్రీలక్షణాన్య
 స్యా స్సంతీతిలక్ష్మీసాం । చిహ్నంలక్ష్మచలక్షణమిత్యమరః । అసపగామి
 నీందాత్సల్యాతిశయేనదోషభూయ స్వైప్య విముక్తచతనజాతాం । భ
 గవ న్నిత్యానపాయినీందా । అశ్వఃపూర్వే ప్రథమప్రాకారాబిరస్థి
 తాయస్యాస్తా మశ్వపూర్వాం । రథమధ్యంరథాః మధ్యప్రాకారా
 బిరస్థాయస్యాస్తాంరథమధ్యం । హస్తినాదప్రబోధినీం హస్తినాంత
 తోపితృతీయప్రాకారాబిర వర్తినాందంతినాంనాడై ర్భృంహితైఃప్ర
 బోధినీంజాగరణశీలాం । లక్ష్మీదివ్యనగరే ప్రథమప్రాకారా వృతవీ
 థ్యామశ్వాః । ద్వితీయప్రాకారా వృతవీథ్యాంరథాః తృతీయప్రా
 కారావృతవీథ్యాం హస్తినశ్చనివసంతి । తత్రహస్తినాం తృతీయప్రా
 కారాంతస్థితతయ తేషాం లక్ష్మీదివ్యభవన సాన్నిధ్యాత్తన్నాదై స్సు
 ప్తాః పృబుద్ధాభవతీత్యగః । అనైసలస్మానిరలశ్చ శ్వర్యంసూచితం
 యద్వా(హంపత్ర)గజైస్తేషాం కమలైరమృతోదతైః । సంభృతైః సర్వ
 మాణాంతాంబోధ్యమానాంవదైగ్దై వినిష్టాయం భవవచనరీత్యాస్వా
 సనపద్మదళస్థిత హస్తినాదై రహరహః పృబుధ్యమానాం । శ్రియంపి
 వంసిరంకుశైశ్చైవపితృతన రక్షణైశ్చయూ భగవంతమా శ్రితాంపత్న
 లమాహదేవీమిత । దేవయతి కీడయతికాంతమితి దేవీతాంభగవతో
 భక్తదోషాలక్షకరణా యతస్య కీడాపారవశ్య మాపాదయంతీమిత్య
 ర్థః । తదయంశ్రీపరాశర భట్టార్యపిపిత్వతికిమతస్నిర్దోషక ఇత్యా
 దినా । కాంకంసుఖమస్యా అస్తీతికాం సుఖరూపం ఆర్కాదిత్యా
 వృత్తవర్ణియోచ్చృత్యయః । సర్వాసుఖాలస్వభావామిత్యర్థః । తత్స

భావమేవ విశదయతి సోత్పత్తామితిఉదతి శయితంస్థితముత్పితంఉత్పితేనసహవర్తతఇతి సోత్పత్తాతాంనిస్సహపరాధ జననిశ్శంకస్సశయణాయనిత్యవ్యక్తమందహసాం । అనెనానుగ్రహ మయీత్వంసూచితం । తత్కార్యమాహహిరణ్యేతి హిరణ్యప్రాకారాం “అజాయమానోబహుభావిజాయతే “సఉక్రైయూక్ భవతిజాయమానః ఇతివత్ “దేవత్వేదేవదే హయంమనుష్యత్వేచమానుషే” (రాఘవత్వేభవత్పితారుక్తిణీకృషజన్మని । అన్యేమచావతారేషు విష్ణురేషానపాయినీ) ఇతిచ్చాకృతోజ్వలానేకభగవదభిమతానురూపవిగ్రహం । హిరణ్యప్రాకారపరవృతా నందమయమహా మణిమంటపాం తర్నివాసినీంవా । ఆర్ద్రాం అనుకూలవిషయే దయాార్ద్రదృశం అనుకూలతేజసంవా । ప్రతికూలవిషయేజ్వలంతీం తదభిభావకతేజోయుక్తాం (నిత్యానుకూలమనుకూలస్థితాం పరేషాముద్వేజసంతవతుతేజ ఉదాహరంతీతి) శ్రీవత్సాంక శ్రీసూక్తిః శ్రీవిషయేపిసమానా । ప్రతికూలత్వంచ ప్రాతికూల్యకర్తృబుధ్యాభోధ్యం । తృప్తాంస్వకృతేన భగవత్స్వరూపరూపగుణవిభూత్యనుభవేన తత్పంక్లైషజనితా నందేనవాతృప్తాం । భగవత్క్రౌఠస్వస్వరూపాద్యనుభవేనస్వపంక్లైష సుఖేనచా తంతర్వయంతీం । స్వస్వకాంతోభయ స్వరూపరూపగుణ విభూత్యను భవప్రాపదేన సంక్రీతాంస్తర్వయంతీంవా । ఆర్ద్రజిహ్వాసురధాన్తిత్వక్త చతుర్విధాభికారిణస్తత్త్విదఖిలపితప్రాపదేన తర్వయంతీంవా । పద్వైశ్ఠితాం । స్వసౌందర్యసౌగంధ్యసౌకుమార్యానుగుణసౌందర్యసుగంధసుకుమారసరసిహాసనాసీనాం । పద్మవర్ణాంనారీణాముత్తమేషువ్యక్తప్రకారేణోత్తమకాంతాత్వేన పద్మారుణపాణిపాదతలప్రాంతలోచనాం పద్మసమవిప్రహవర్ణాంవా । శ్రీయంసవైరాశ్రయణీయాం । చందయత్యానందయతి చెలిసానీశ్వరంచస్వగుణైరితిచంద్రదాతాం । ప్రభాసాంభాసాభాసనంతదానంద జనితహర్షసంభూతప్రకృష్టకాంతిం (అభిషిచ్యచలంకాయాంరాక్షసేంద్రంవిభీషణం । కృతకృత్యస్తదాహమేవిజ్వ

రఃప్రముమోదహతివత్) యశసాసంక్రతానాం సర్వాభీష్టప్రా
 పణకీర్త్యై । జ్వలంతింసోపబృంహణశ్చిత్వాల్కెచప్రకాశమానాః ।
 శ్రీయంజగద్భుజై ర్యోజయంతిం “దేవప్టుందేవనారాయణే దివ్యోద
 వవకోనారాయణ ఇతిశ్రుతేః” బుష్టాంప్రీతాం ప్రేమసంపన్నాందే
 వైర్భ్రహ్మాది శివస్తదభిలషిత లాభాయజుషాం । నేదితాంవాజుషీ
 ప్రీతిసేవనయోగియభయత్రధాతుః । ఉదారాంకాంక్షాధికదాతృత్వల
 క్షణనిరతిశయాదార్యాం । తాంఉక్తవైభవయుక్త తయాసర్వవే
 దాంతప్రసిద్ధాః । పద్మనైమిం । నైమిశ్సుదర్శనం । పవిత్రంచరణంనై
 మిర్లోకద్వారంసుదర్శనమితినిఘంటుః॥ పద్మంనైమిరివయస్యాస్తాంచ
 కాక్రకారవికసితపద్మపాణిమిత్యర్థః॥ యద్వాపద్య మేవనైమిర్నయససా
 ధనయస్యాస్తాం । నియోమిరిత్యేణాదికామిప్రత్యయః । స్వకరస్థకమ
 లెనాశ్రితానామనిష్ఠమపనీయ సర్వమిష్ఠముపనీయ స్వచరణాంబుజే
 తాఃప్రాప్తయంతీమిత్యర్థః । ఏవమాదిప్రకారేణశ్రీనూక్తం శ్రీస
 మృద్ధింబహుముఖయత ఇతిబోధ్యం । ననుదేవిశ్చిరిమిత్యాదినామత్వ
 మృద్ధేస్సర్వశ్చిరివేద్యతాంప్రతిజ్ఞాయ“అస్యైశానాజగత్కీర్తనూక్తం
 బహుముఖయతఇతిపూర్వకాండస్థయత్కించిద్వాక్యస్య శ్రీసూక్తస్య
 చమత్సమృద్ధిప్రతిపాదకత్వముపపాదితం । తావతాపురుష సూక్తాదిరూ
 పాయాశ్చుక్తేః కథంమత్సమృద్ధిపరత్వమిత్యతఆహ । ఈష్టఇతి పౌరు
 షేనూక్తేపురుషసూక్తాశ్చోప నిషేధకశ్చిత్పురుషోజగత్ఈష్టే । జగత్
 ఇతికర్మణిషష్ఠ జగన్నియమయతీత్యర్థః । ఈశవిశ్వర్య ఇత్యేతన్నాథా
 తోరదాదికాచ్యపోలుకిలట స్తజితకారస్యవత్సేవ్రశ్చితిషిత్యేష్టత్వేచ
 ఈష్టఇతిరూపం । అయంచాథానువాదః “పురుషువేదగ్ంసర్వం”
 యద్భూరింయచ్ఛభవ్యం “ఉతామృతత్వస్యైశానఇత్యేవ శ్చవణాది
 యఉక్తస్తంతత్ప్రతిపాదితంచెతి చకారేణమహానారాయణమహిమ
 పనిషదాది ప్రతిపాదితంచెతిలభ్యతే “పురుషమితీశేషః” ఉత్తర్రోను
 చాకః “అద్భుతస్సంఘాతానువాతకః”చెతిచకారేణాశ్చితేలక్ష్మీశ్చ

పత్నోశ్రద్ధయా దేవోదేవత్వమశ్నుతే “సుమజ్ఞానయైవిష్ణవభిత్వా
 దివేదాంతవాక్యజాతంచ సంగృహ్యతే” తచ్చత్వత్కం తావకంపతిం
 స్వామిసంఅధిజగౌఅధికంగాయతిష్ఠ. త్వత్పతిత్వస్యతసమ్ముద్ధిప్రత్య
 పాదయదిత్యర్థః । తతశ్చతస్యత్వదధీన సమృద్ధికత్వాత్తత్సమృద్ధిపరా
 జ్ఞాంపురుషసూక్తాదీనాంత్యత్వమృద్ధిపరత్వమితిసాధూ క్తం । తస్యత్వద
 ధీనసమృద్ధికత్వంచవత్సృతిత్వదాయ తద్ధిత్వైశ్వభవ దవరాధీనవిభవభి
 తి “అయంభావఃపురుషాక్ష నారాయణమహేషాచనిషదాదిప్రతిపాది
 తస్యమహావిభవస్యభగవతో వేదాహమేతంపురుషంమహంతం ఆదిత్య
 వర్ణంతమస ఇతిపురుషసూక్తతుల్యానుపూర్వ్యవగతదైవతైకోఽదృన్య
 స్సంభూతానువాకోహ్యేచ్ఛతే లక్ష్మీశ్చపత్నో ఇతితదరిక్తవేదాంత
 వాక్యజాతంచప్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్నోసుమజ్ఞానయైవిష్ణవశ్రద్ధయా
 దేవోదేవత్వమశ్నుత ఇత్యాదిప్రకారేణచ తస్యలక్ష్మీపతిత్వంప్రతిపాద
 యత్ త్వదైశ్వభవంసర్వంలక్ష్మీపతిత్వప్రయుక్తమవగమయతీతితత్సమృ
 ద్ధిపరాసర్వాపిశ్రుతిశ్శ్రీసమద్ధిపరైవేతి॥ ౧౩ ॥

అవ; అత్యాదరణోపనిషత్ప్రతిపాద్యతాం వదన్నైవసకేవల
 ముపనిషత్త్వ దైశ్వభవం ప్రతిపాదయతి కింత్యితిహసాదయా వీత్యా
 హేద్యాహురితి॥*

మూ॥ ఉద్భావహస్తా ముపనిషదసావా హనైకాని
 యస్త్రీంశ్రీమద్రామాయణ మపిపరం ప్రాణితి
 త్వచ్చరిత్రై । స్మరూర్ స్మజ్జననియశమేసంహా
 సైపురాణైర్నిన్యైర్వ దానపితృతమెత్స్య స్మహి
 మ్నిప్రమాణమ్॥ *

వ్యా॥ హేలక్షజననిఅసాపుపనిషదేకైవ శ్రీసూక్తాదీరూపావై
 తాళికభవత్వమేవజగత్స్వామి నీతికపథంకుర్వాణేవ హేద్యాహురు
 వ్యతపాపా స్ఫుటీత్వాంనియంత్రం జగత్స్వామినీయహకింతు శ్రీమ

దామాయణ మపిత్వచ్చరిత్రే పరంతవచరిత్రే సత్యేవప్రాణితిజీవతి।
 తవచరిత్రప్రతిపాదనరూపధారకెన్దైవజీవతీతిభావః । యద్వాపరమి
 తిక్రియాపిశేషణంసోత్కర్ష ముత్సర్గః । త్వచ్చరిత్రేతత్సద్ధికరణసప్తమీ
 తథాచరామాదిచరిత్రేప్రాణితిజీవనమాత్రంథ తైత్వచ్చరిత్రేగుపరంప్రా
 ణితిసోత్కర్షం జీవతీత్సర్గః । అతిశయితజీవనపై న్నవకులత్వాదితిహృ
 దయం । ప్రపూర్వాదనప్రాణన ఇత్సచ్చద్ధాతో రుదాదిభ్యస్సార్వ
 ధాతుక ఇతి ఇటిణత్వేచక్యతే ప్రాణితితరూపం॥ త్వచ్చరిత్రేపరం
 ప్రాణితిత్వసేన(కావ్యంరామాయణం కృత్స్నం నీతాయూశ్చరితంమ
 హాదితి)వాన్మీకివచనంస్త్వారితం । నీతాచరితమహత్త్వంచలత్పురుషకా
 రోపయ్యుక్తకృపాపారతంత్ర్యా సన్యాహృత్ప్రతిపాదనైస కృపాప్ర
 కాశనంరావణాసహరక్యతే భగవతానీతాయూః ప్రథమవియోగేగు
 ప్త్యప్యం । తథాహి రావణవధానంతరంరామ విజయరూపప్రియాఖ్యా
 పతకయూసన్ని హితాన్మహిషకార కాత్వస్యామార్ద్రాపరాధా
 శ్చిత్రవధార్థారాక్షసీద్రుష్ట్యా తదపరాధానుగుణం చిత్రవధంకర్తుము
 ద్యతాన్తారుతైః (పాపానాంవాశుభానాంవాపధార్థాణాంస్లవంకమ।
 కార్యంకరుణ మార్యేణసకశ్చిన్నాపరాధ్యతీ) త్యాదువదేశేసతాసాం
 సురక్షణాన్యహతీకృపాప్రకాశితా । స్వయరావణగృహేబందీధూ
 యబందీకృతసురసుందరీవిమోచనా ద్వామహతీప్రకాశితా॥ ద్వితి
 యవిశ్లేషభర్తృ నియమనానతిక్రమణైః వాన్మీక్యాశ్రమేతస్యానివా
 సాత్పారతంత్ర్యంప్రకాశితం । తృతీయవిశ్లేషే పతిపరిత్యక్తాయా
 స్తస్యాః పృథగాశ్రయాసవలంబేన భూమాప్రవేశాద సన్యార్హత్వం
 ప్రకాశితమితికృత్స్నస్యాపి శ్రీరామాయణస్య నీతాచరితత్వంనీర్ధం
 యతిమయైస్సత్తారకష్ట్యుత్తీప్రణతారం పరాశరాదయః తతమపిచతే
 పి ఆపిచేత్సే కంపదంయత్త చ్చద్ధౌడలిమచ్చియాంతౌ సర్వనామ
 సంక్షౌ । వెరాణతత్త్వహితపురుషార్థవెదకతయావెదకత్వాచ్యానా
 మ్నాయాణ సైహహస్థైరినిహాససహితైః ఇతిహాస శబ్దైసభారతాది

గృహ్యతే శ్రీరామాయణస్య పూర్వమెవనిర్దేశత్ । పురాణైశ్శ్రీవి
ష్ణుపురాణాదిభిః । త్వన్మహిమ్నితవవిభవే ప్రమాణం భావప్రధానో
యనిర్దేశః । ప్రమాణతామిత్యర్థః॥ నిన్యఃసయంతిన్యః॥ వేదానాంత్వ
న్మహిమవేదకతయా తత్ప్రమాణతాం స్మృతీహసపురాణైఃపరాశ
రాదయోఽదర్శయన్నిత్యర్థః॥ నిన్యరితి నియోద్వికర్త కత్వాత్క
ర్మద్వయమ్॥.....౧౮*

ఆవ; ఇత్థంలక్ష్మీవిభవేసహకరం ప్రమాణముపస్యస్య తత్ప్ర
తిపన్నంతదైశ్వర్యమాహ॥ఆకుగ్రామేతి॥.....*

మూ ॥ ఆకు గ్రామ నియామకాదపివిభోరాసర్వని
ర్వాహకాదైశ్వర్యంయదిహిమాత్తరోత్తరగుణం
శ్రీరత్నభర్తుఃప్రియే । తుజ్జన్మజ్జశముజ్జ్వలంగ
రిమప త్సుణ్యంపునఃపావనం ధన్యంయత్తదదశ్చ
వీక్షణభువస్తైషచ్ఛిషావిప్రుషః॥.....*

వ్యా॥ హాశ్రీరంగభర్తుః ప్రియే శ్రీరంగరాజవల్లభే । ఆకు
గ్రామనియామకాత్ కుగ్రామనియామకమారభ్యకుగ్రామేగ్రా
మవాటికా పల్లవీత్యర్థః । సర్వనిర్వాహకాత్ సర్వలోకశాసీతురావి
భోరపిప్రహ్లాపర్యంతం ఉత్తరోత్తరగుణం ఉత్తరోత్తరావిశయితంయ
దైశ్వర్యమస్తితుంగమున్నతం మెర్వాదిమంగళం చందనకుసుమాదిఉ
జ్జ్వలంమణిద్యుమణిదీపాది । గరిమవల్ గురుత్వగుణయుక్తంహిమవన్న
స్తరాదిపుణ్యంపరలోకసాధన భూతంయజ్ఞాదిపునః భూయఃపావనం
పవిత్రీకుర్వత్ । కావేరీప్రభృతి । ధన్యంభాగ్యఫలభూతంసవనిధిరూపం
చెలియదైశ్వర్యమస్తి తర్హర్వోక్తంకుగ్రామాధిపప్రభృతి సర్వప్రభు
పర్యంతైశ్వర్యం అదశ్చ ఇదంతుంగాదైశ్వర్యం చెలిచకారుణాసుక్త
మస్యదస్తైశ్వర్యం తెతవవీక్షణభువఃకటాక్షకందళితాః పంచవాషడ్వ
వామానంయమేం తెపంచమః । సంఖ్యయావ్యయేతి స్మృతేణబహు

వ్రీహిసమానైబహువ్రీహౌ సంఖ్యేయఇత్యాది సూత్రేణడచిటేరితి
లోపేపంపమా ఇతిరూపంవిప్రుషాబిందవః లెశాఇత్యర్థః॥ లోకేసమీచి
సంసర్వపస్తుత్పత్కటాక్ష లెశాయత్తమిత్సుక్తంభవతి॥..... ౧౫॥

అవ; సంప్రవైశ్వర్యదారిద్ర్యయోః లక్ష్మీకటాక్ష తదభావ
హేతుకతాముదాహరణ్యేకఇతి॥..... *

మూ॥ ఎకోముక్తాతప్రప్రచలమణిఘణాత్కారీమా

శీర్షనుష్యోదృప్యద్దంతాపశస్థో నగణయతీనతాన్య

క్షీణంతోణిపాలాన్ | యత్తస్మిన్తేన్యైకృపణ

మశరణోదర్యయదంతపక్షింతతై శ్రీరంగరాజ

ప్రణయినినయనోదజ్జితన్యజ్జితాభ్యామ్॥ ... *

వ్యా॥ హేశ్రీరంగరాజప్రణయయినెకోమనుష్యోదృప్యద్దంతా
వశస్థో మదద్విరదమస్తకస్థితోముక్తాత పత్రప్రచలమణిఘణాత్కారి
మాళిః ముక్తాతపత్రేమాత్తకచ్చత్రే గజగమనైస ప్రచలైర్మణిః ఘట్ట
నేఘణాత్కారి శబ్దాయమానోమాళికిరీటంయస్యసతితోక్తస్సౌ
నతాన్ సమాన్యోక్ష్యణిపాలాన్ నానామండలాధిపతిన్ సగణయతీతి
యత్ ఇయమైశ్వర్యకాష్టా॥ అభదారిద్ర్యకాష్టామాహ॥ అన్యఇతి
అన్యఇతరోమనుష్యఃఅశరణారక్ష్యకాంతరరహితస్సౌ కృపణంఘై న్య
ప్రకాశోయథాభవతితథాదంతపక్షిందర్యయ తస్మాదంతావశస్థి
తాయపురుషాయతిష్ఠతేస్వాభిప్రాయప్రకటయన్నాన్ ఇతియథా
భయక్రమేణతవనయనో దంచితన్యంచితాభ్యాంసంయసయోరు దంచిత
సకటాక్షేణన్యజ్జితేనసంకోచేనచభవతిశిశేషః॥..... ౧౬॥ *

అవ; (సజ్జాఘ్నస్సగుణీభన్యస్సకులీనస్సబుద్ధిమాన్ | సహుర
స్వచవిక్రాంతోయంత్యందేవి నిరీక్షసై) ఇత్యుక్తప్రమాణానుసారేణస
ర్వసంపదాంలక్ష్మీభ్రావిలాసప్రసరాభిముఖజంఘాలతామాహ॥రత్నరీతి॥

మూ || రతిర్మతిసరస్వతీ భృతిసమృద్ధి సిద్ధిశ్రేయస్సు
 ధానఖయతోముఖిచ్ఛచలిషే త్తవధూగ్రీలతా । త
 తోముఖమథేన్దిరెబహుముఖీమహం పూర్వీకాం
 విగాహ్యచవశంవదాఃపరివహన్తికూలజగమాః ।

వా॥ హేనుథాసఖి అమృతసోదరెఅనెన మధురతమత్వంబ
 గడుజీవనహేతుత్వంచ వ్యంజితం । హేఇందిరె తవధూగ్రీలతాయతో
 ముఖంయత్పురుషేభిముఖంచచలిషేత్ చలితుమిచ్ఛేత్ చలనంవిహాపి
 చలనెచ్ఛాయాసేవ తతోముఖంతత్పురుషేభి ముఖంరతిః ప్రీతిః మ
 తిసరస్వతీభృతిసమృద్ధిసిద్ధిశ్రేయఃమతిర్జ్ఞానం సరస్వతీవాక్ వాగధిదేవ
 తాచభృతినైర్వంసమృద్ధిః పరిపూర్ణత్వం సిద్ధిరభిలషితావాప్తిః శ్రీయ
 స్సంపదశ్చ అభిసాకత్యేన । ప్రశ్నకారైర్విషయభో అభేద్యమర్క ।
 బహుముఖీంబహుప్రకారాం అహంభూత్వాం అహంభూర్వంప్ర
 వహామ్యహంభూర్వ మిత్యహంతాం విగాహ్యస్రవిశ్య వశంవదావిధే
 యానృత్యం కూలంకమః ఉద్వేలాః పరివహంతి పుత్ర పుత్ర శిష్య
 ప్రశిష్యపర్యంతం ప్రసరంతీత్యర్కః । సర్వకాలాభిరీకీకృతు కషణతి
 భిచ్ఛ్రిత్యయేనుహగమేచకృతేకూలంకమ ఉతిరూపమ్॥౧౭॥...*

అనః సర్వవత్సరీచోచ్చభావో లక్ష్మీకటాక్ష సంకోచవికాసా
 యశ్చైత్యాహ॥ సహేతి॥.....*

మూ॥ సహస్థిరపరిత్రసవ్రజవిరఙ్మనాకిఙ్మనైరనోక
 హౌబృహస్పతిప్రబలవిక్లబప్రక్రియమ్ । ఇహంసవ
 సదాత్మనానిభిలమేష నిమోన్ననంకటాక్ష తమ
 దేక్షయోస్తవహిలక్ష్మీతత్తాండవమ్॥.....*

వా॥ హేలక్ష్మీగీరపత్రసవ్రజ విరించనా కేంచనైస్సహస్తి
 రాస్థావరాశ్చైవైవైదయః పోత్రసాః సరిస్పందనశీలాః జంగమా

సమంత్రైస్సముహైః విరించనో బ్రహ్మ అకించి నోదరిద్ధి నైస్సహ
 లనోకహవృక్షైః వాస్పతిగ్గురుః ప్రబలావలంక విక్రబోదుర్బలః
 తెమంప్రక్రి నూ సకారోయ్యం సత్తగోత్తం । ఇదావరిద్ధి శృమా
 సంజగతో సిఖిలమే సమ సమపి సేవసదాన్తనాసమిచినాసహసేవరూ
 పెణనిమ్నాన్నురంజనోచ్యుతియ తతవ కటాక్షతమనైషయాద్వీక్ష
 తావీక్షణకాస్తాంధ్రవంశటంకహా ॥ ౧౮॥

అవః స పరిభావ శో దృష్టి ప్తి గ్ల స విహారయేత్తా
 హా॥కాలభం॥ *

మూ.—కాలేశంసంయోగ్యతాంచుచివిశో రిన్యోన్య
 మాలిగ్నతోర్భూతాహంకృతిబుద్ధిపద్ధుకరణేస్వాంత
 ప్రవృత్తీర్హైః । అడ్డానావరణే స్సహస్రసంకరో
 త్తాన్భూర్భువస్స్వర్వత శ్శీరంశశ్వర దేవి తేషిన్యా
 తయేసంకల్పమానఃప్రయః॥ *

వా॥ హాశ్రీరంశశ్వరదే కాలేసర్ది దృగమయేయోగ్యతాం
 సుప్త్యాన్తృప్తింశంసతిసలిప్రప్రమయిషవసరభతి సూచయతిసమీధచి
 తోః ప్రకృతిపురుషయోరన్యోన్యమాలింగతో శ్చిహ్మేమిళితయోస్సతోః
 ప్రేయః శ్రీరంగరాజః సంకల్పమానోఽహుస్యాంప్రజాయేమెతిబహుభ
 వన సంకల్పంకుర్వన్ తేవిష్ణుం మే మాతాహంకృతి బుద్ధిపంచకరణీ
 స్వాంత ప్రవృత్తీర్గదైః సుతాంశ్చ దివి హంకృత ప్రబలికా
 రరూపమహంకారోద్వేగబుద్ధిహంకృతం పరానాం కరణానాం
 సమహరం పంచకరణీ పంచజ్ఞానద్రుమ స్వాంతమహః ప్రవృ
 త్తీంద్రియైఃవాగాదీ పంచక్రియైః సుతాంశ్చై స్సహ ఆవరణే స్సహ
 రజైస్సమం । తాన్ ప్రసిద్ధాన్ భూర్భువస్స్వర్వత త్రైలోక్యవత
 స్సహస్రమంతానసంలంఘితీర్మృగం ॥..... * ౧౯ ॥

అవః(విచిత్రా)దేహసంపత్తిశ్వరాయనివేదితేత్సు) క్రమ
జానుసారణకరణకళైరయోగస్యభగవత్కైర్యోగైర్వేదితేత్సు. ౧
త్యతాసకరణానిశ్చై దిప్రవణానికుర్వాణానాత్మనో భగవానైవతథా
భూతాన్ కారయన్ తవపరమసరసముత్పాది యతిత్యాహ॥శబ్దాదీ
ని॥ *

మూ॥ శబ్దాదీన్ పిషయాన్ ప్రదర్శ్యో భవంవిస్తార్శ్య
దాస్యాత్కంఠైష్టవ్యాగుణమాయయాత్మనివహం
స్వస్థాస్యపూర్వఃపుమాన్ । పుంసాపణ్యవధూ
పిడన్వివపుషా ధూర్తానివాయాసయన్ శ్రీరత్న
స్వరికల్పతేజవపరీహానాత్మనేకేశయః॥ *

వ్యా॥ హ్రీరంశైశ్చరీ శ్రీరంగరాజప్రయోగపూర్వఃపుమాన్ ।
పురాణపురుష శ్రీరంగరాజః శబ్దాదీన్ శబ్దస్వరూపరసగంధాన్ వి
షయాన్ పదర్శ్యదర్శయిత్వాదాస్యాత్కంధానత్వరూపంబిభవప్తే
శ్చర్యం విస్తార్శ్యవిస్తృతంకృత్యావైష్టవ్యావిఘ్నసంబధిన్యాస్వకీయనై
త్యరత్నః । మమమాయాదురభ్యయేత్సు కైఃగుణమాయయాత్రిగుణాత్మిక
యాప్రకృత్యా ఆత్రమాయాశబ్దోపచిత్రపుష్టినిబంధనః । దేవమాయే
వనిష్ఠితేలివే ఆత్మనివహాన్ జీవనమూహాన్ విస్తావ్యవంచయిత్వాపణ్య
వధూవిడంబివపుషావేశ్యానుకారిశరీరవేషణ పుంసాపురుషణధూ
రానివధృష్టపురుషానివ ఆయాసయన్ వివశాన్ మర్షన్ భగవానై
వాత్మనివహాన్ ధూర్తాన్ శ్చాయాసయంగుణవాచూ వేశ్యానుకారి
పురుషశ్చద్వారమాత్రమితీభావః । తవపరీహాసాన్మనైపరమసరసరూపా
యకేశయేవిహారాయకల్పతేసమర్కోభవతి । కృపాసామర్థ్యఇత్యస్మా
ద్ధాత్యో కృపారోలఇతలకారెకల్పతిఇతిరూపం । కేచిత్తుధూరానివా
యాసయన్నిత్యత్రధూర్తా నాయాసయన్ సూత్రధారఇవేతియోజ
యంతితచ్చిత్వం సూత్రధారపదాధ్యాహర ప్రసంగాత్ ధూరానివేతి
ధూర్తపదాన్వితస్యేవ శబ్దస్యాఖ్యాతసూత్ర ధారపదాన్వయే వ్యవ

హితాస్వయశ్చ । తవపరీహసాత్తనైకేశయైకత్వత ఇతవచనానుపప
త్తిశ్చ । సూత్రధారస్యలక్ష్మీపరీహసరసాపాదనేదృష్టాంత త్వాదాగా
న్ । సహిలోకస్యపరీహసరసమాపాదయం త్సూత్రధారోలక్ష్మ్యైక
పితమాపాదయం మేసతిస్య దృష్టాంతతాస్మాత్ సచలోకస్యైత్యధ్యా
హృత్యపణ్యవధూవిడంబి ఎపుషాపుంసాధూర్తానాపాదయం త్సూత్ర
ధారోలోకస్యైకగుణమాయం నూప్యనివహన్విస్తావ్యపూర్వః పుషాన్
లవపరీహసాత్తనైకేశయైకత్వత ఇతియోజనాక్రియత ఇతిహాచ్యం త
థాసత్వా విప్రచ్రుతమేవ వ్యాఖ్యానకౌశలంపండితంమవై నః ప్రథ
మాంతషష్ఠ్యంత పదద్వయాధ్యాహర దోషాదివశబ్దస్యలోక పదాస్వ
యేనాత్వంతవ్య వథానదోషాచ్చ లావ్యవథానైనాసధ్యాహరణచహ
క్యార్థవర్గసంధవెవ్యవథానాధ్యాహర కల్పనసౌచిత్యాచ్చతిథాకల్ప
నైవిశేషస్వారస్యాసిద్ధిశ్చనచత్వ త్పయోజేక్షయాద్వంజ్యంతదార్ఢాన్తిక
భేదసిద్ధిరెవఅన్యత్పయేవిశేషసిద్ధితివాచ్యం ధూర్తాయాసయిత్యత్వా
త్పనివహవిస్తావకత్వరూపభిన్న విశేషణవిశిష్టవేష్యైకస్యైవదృష్టాన్త
దార్ఢాన్తికథావెస్వార స్వాక్షతేశ్చైత్యలంపన్లవితేన॥..... ౨౦॥

అవ; ఇథంలక్ష్మ్యైలీలావిభూత్యుపయోగముత్వా నిత్యవిభూతి
యోగమాహ॥యదితి॥..... *

మూ॥ యద్ధూరెమనసోయదెవతమసః పారెయదశ్య
దృశం యతాగ్రలాదపచెళిమంసురపురీ యద్గచ్ఛ
తోమర్గఃః । సాయుజ్యస్యయదెవసూతిరథవాయ
న్దుర్గిహమద్ధిరాంతద్విష్టోః పరమమ్పదంతవకృతే
మాతస్సమామ్నాసిషుః॥ *

వ్యా॥ హేమాతఃయల్ స్థానంమనసో దూరెస్తన్తుమశక్యమిత్య
ర్థః । మనసఇత్యసంకోచేనోక్తైఃబ్రహ్మదీనామపివాఙ్మనసాగోచరత్వం
వివక్షితం । తదుక్తంశ్రీభాష్యకారైః బ్రహ్మదీనాంవాఙ్మనసాగోచర

శ్రీమతై కుంభాభి । యత్తమసత్తమస ప్రకృతిమండలస్యపా
రవివరస్థాదేవ ఏవ కారణరజస్తమాలవస్వలో సేతేసూచితం । య
దేవలిహసేపారెయ్యదినుచ ప్రకృతిమండలారవద్విబ్రహ్మాదీనాంస
చింతనచేతివిశేష్యసంకలిపిత వాయమేవకారి “క్షయంతే” స్వర
జసూపరాకః ప్రశుతే” రజ సమశ్చబౌతి స్వరజసూపాసప్రకృతివాచినౌ
యద్యుక్త్యసమత్వాస్య ర్వానహంయత్కాలా సచేరిమం యత్కా
లాదైతేగిసచేరిమమసరిపక్ష్యమకాలచాల్యంః కాలప్రప్తై ప్రభురి
స్మృతే” ప్రవృత్తంపాపాక హేతుత్వే । గురభురీ గురాణాం బ్ర
హ్మాదీనాంపురీక్షై గాబామరావర్యాదిరూపాయ్యుచ్ఛతోయత్త్వానంగ
చ్ఛత. “పుంసాద్యతం నరకః(చితైరయూస్తాతస్థానస్వసరమాత్మ
నభివ్యతే.” సాయజ్యశ్చపరమపురుష సాయాపత్తైయదేవయత్
స్థాన సవహూ రుత్పాదకంపత్విరదిత్యగ్నః । అథవాకిమెర్లక్ష్యై
దమేవత్త్వేణమిత్యాహయచ్చగ్నిహూరి - మర్దిరాంపద్వాచాంయ
ద్దగ్గిహమగోచరవిష్ణోః పరవాసుదేవస్యతత్పరమంపద మత్యుత్క్ర
ష్టస్తానంతవక్తైత్వదగ్ధంత్యన్నివృద్ధాసాగ్ధమిత్యగ్నః । సమామ్నాసిమః
అభ్యస్తవంః వెదాభిశిష్యః । సంపూర్వానామ్నా అభ్యాసభిత్వస్తా
ద్ధాతోక్తజ్జిచ్చేచ్ఛీచియమరమేత్వాదినా ఇట్సకోక్తి తయోరాదేశప్రత్య
యయోరితిపత్వే యోగ్యుసేసమామ్నాసిమరితరూప “తద్విష్ణోఃపరమం
పదంసదాపశ్యంసూరయఇతిశ్రుతి” వాప్రమాణంప్రవృత్తమ్” 101॥

అవ; నైశ్వరవిభూతిద్వయంతిద్వితీయై బౌతంవల్క్రీస
కరభూతమిత్యాహ ॥ హేలాలు మితి॥.....*

మూ ॥ హేలాయామఖిలజ్ఞురాచరమిదమోగైప
భూతేఃపరాపుణ్యై సేపరచారకర్తృణి సదాపశ్యంతి
యెసూరయః । శ్రీరజ్జేశ్వరదేవకేవలకృపా నిర్వా
హ్యవర్గైవయం శేషిత్వేపరమఃపుమాన్ పరికరా
హ్యైతేవస్థారణే॥ *

వ్యా॥ హేత్రంశ్వరదేశీరంగరాజ ప్రియతభిలంచరాచ
రంజన్మనూవరాత్తకమిదం పరిదృశ్యమానం జగత్తవహేలాయాంక్తే
దాయాంవినియక్తం హరవిహరసిక్తీదాకంతుకైరివజంతుభిఃకుక్తైః
పరాడత్తలప్తైఃపరమమహాతీవా (ప్రిపాదస్యామృతందివీలిశుతైః) విభూ
తిశ్శుద్ధసత్త్వరూపాతవభోగేవినియక్తా । భోగ్యభోగోపకరణభోగస్థా
నత్వేన వినియక్తైత్యర్థః । త్వాంతప్రప్తియంచ యేసదాపశ్యంతిసా
యేత్కుర్వంతిపుణ్యాః యష్కత్సదానుభవహేతు సుకృతశీలా ప్రేమా
రయో విష్వక్సేనాదయః । తేతవపరిచారకర్తృణివినియక్తాఃవయం
బుభుక్షుముముక్షుభేద భిన్నాతీవాస్తవ కేవలకృపా నిర్వాహ్య వగై
త్వన్నితైతు కకృపానిర్వాహకర్తృకృతానాం వగైసంతతౌ వినియక్తాః
పరమసత్యమాకా పరమపురుషః త్వత్ప్రియః తవశేషిత్వేవినియక్త
ఇత్యేతేపూర్వోక్తాస్సర్వేపి తవస్థానభివ్యాప్తౌ త్వద్విభవ ఇత్యర్థః
పరికరాహిణవకరణభూతాః ఖలుహిత్యాశ్చర్యే.....॥౨౨॥

అవ; శ్రీశ్రీపత్యైః పరమహ్యమ్నైకుంఠనగరి యోగమాహ
అజ్ఞేతి॥.....*

మూ॥ ఆజ్ఞానుగ్రహభీమకోమలపురీ పాలాఫలవేష్పజు
పాంయామోధ్యత్యపరాజితేతివిదితానాకమ్పరే
ణస్థితా । భావైరద్భుతభోగభూమగహవై స్సా
ద్రాసుధాస్యద్విభి శ్రీరణేశ్వర గౌహలక్ష్మీయువ
యోస్థాంరాజధానీంపిదుః॥.....*

వ్యా॥ హేత్రంశ్వర గౌహలక్ష్మీశ్రీరంశ్వర దివ్యవిమానా
లంకరణభూతేయాపురీ ఆజ్ఞానుగ్రహభీమకోమలపురీ పాలాఅజ్ఞయీ
శాసనైసలనుగ్రహణదయయాయథాక్రమం భీమాభయంకరాఃకో
మలాస్సౌమ్యాఃపురీపాలాః నగరరక్షకాః యస్యాస్సౌతభోక్తాభేజు
పాంభజతాం ఫలంభక్తానాంప్రపన్నానాంపస్వతః పురుషార్థభూతా

అయోధ్యేత్యపరాజితేతి యోధుమశక్యేతిపగైరజితేతి చహతోర్యాత
 త్తదాఖ్యాయావిదితాప్రసిద్ధాశ్రుతావితిశేషః “దేవానాంపూరయోధ్య
 తివిలె శాపరాజితేతిచశ్రుతేః” నాకంపరణ నాకస్యపరమా కాశ
 స్యపరణః పరిష్టాత్ । పరమవ్యోమ్నాత్వర్థః తావత్తమానా “పరణ
 నాకంపిహితంగుహయామితిశ్రుతేః” సుధాస్యందిభిరమృత స్రావిభి
 ర్భగ్యతమైరిత్యర్థః । అద్భుతభోగభూమగహనైః అద్భుతభోగా నామా
 శ్చర్య సుఖానామనుభవానాంవాభూత్సు జాతుల్యేనగహనైస్సంభృ
 తైర్భావైః పదాశ్చైసాంద్రానివిడాచభవతితాంయువయోః రాజభా
 సీంధ్రధానసగరిం విదుఃశ్రుతయో మునయోవేతిశేషః । ప్రధానసగరీ
 రాజ్ఞాం రాజభాసీతికథ్యతఇత్యమరశేషః॥॥౨౩॥

ఆవ; తత్రస్థితమాస్థానమనుసంధ తైతస్యామితి॥*

మూ॥ తస్యాంచత్వ త్కృపావన్నిరవధిజన తావిశ్ర
 మాహ్లావకా శంసజీర్ణందాస్యతృణై కలితపరిక
 రైగృహ్నిరానన్ద సిమ్మైః । సైహదస్థానరతౌ
 వ్యసనిభిరభయంశార్దచక్రాసిముఖ్యై రానన్దైకా
 గ్లవంశ్రీర్భగవతియువయో రాహురాస్థానరత్నమ్॥

వ్యా॥ భగవతిపాదుణ్య పరిపూర్ణహ శ్రీతస్యాంచత్వత్కృ
 పావత్వద్దయేవనిరవధిజనలా విశ్రమాహ్లావకాశంపిరవధేరవధిశూన్యా
 యాః అసంఖ్యాయాః జనతాయాః జనసమూహస్య విశ్రమాహ్లావి
 శ్రాంతియోగ్యో వకాశోన్తరం యస్మిన్తత్తథోక్తంతృత్కృపాయా
 స్సర్వవిషయత్వాత్తథాత్వమవివాదం తద్వదిదమపీతిభావః । దాస్యతృ
 ణైకలితపరికరైఃదాస్యైకైంకర్యకరణైశ్చ యాస్సృపా యాకలితా
 గృహీతాఃపరికరా శ్చత్రచామర పతన్ద్రహకళాచి కాదయోమైస్తైరా

సందని ఘ్నేరూపం దవివక్షైః పుంభిస్తు క్తపురుషై స్సంక్షీణం సంభృతం స్నేహాద్యగవ ర్దివ్యమంగళ విగ్రహప్రెస్తుః అస్థానరక్షయ్యసనిభిరస్థానై అకాండెరక్షయ్యారక్షణవ్యసని భిర్వాక్యకులైః పరమపదే భయశంకాయా అనవకాశాదక్షయ్యసనస్యాస్థానత్వం శార్ఙ్గచక్రాసిముఖ్యైశ్చాపసుదర్శనభిర్ద్రువభృతిభిః పంచాయుధైః అభయంభయరహితం అనన్తకార్యవ మానందస్యానుకూల జ్ఞానస్యార్థవంశముద్రం అపరిభిన్నానందావహమిత్యర్థః । తథాభూతం యవయోగీ శ్రీశ్రీపత్యోరాస్థానరత్నం మహామణిమంటపశ్రేష్ఠంచామూవేదాంతా ఇతి శేషః । తస్యాంచేత్యత్ర చ శబ్దస్యాస్థాన రత్నంచామరిత్యుత్తరత్రాన్వయః “ప్రజాపత్యేస్స భాంవేశ్వప్రపద్యస్తే ఇతి క్రుతిరత్రప్రమాణతయానుసంధాయా ॥౨౪॥”

అవ; తన్మంటప శేషసింహాసనై విశ్వరదేదీక్షితేన స్వామినా సహసర్వానందావహత్యమాహ ॥తత్రేతి॥.....*

మూ॥ తత్ర ప్రకృష్టస్వర్గగంధం స్ఫురదుపరిఫణా రత్నరోచిర్వితానం విస్తీర్ణానంతభోగం తదుపరినయతా విశ్వమేకాధిపత్యమ్ । తైస్తైః కాస్తేనశాస్త్రో దితగుణవిభవై రర్హతాత్వామసంఖ్యై రన్యోన్యైర్ద్యై తనిష్ఠాఘనరసగహనా దైవిబధ్నాసిభోగాః ॥ *

వ్యా॥ హేదేవితత్రమహామణిమంటపప్రకృష్టస్వర్గగంధం ప్రజః పుష్పమాలికాయాః స్వర్గ గన్ధావివస్వర్గ గంధాయస్యతంతభోక్తంస్థురదుపరిఫణారత్నోచిర్వితానం స్ఫురతా ముపరిఫణారత్నానాముపరితనమాణిత్యానాం రోచింష్యేవ వితానముల్లాసాయస్యతం అనంతభోగం అనంతస్య శేషస్వభోగం కాయం విస్తీర్ణవిస్తృతం కృత్వా తదుపరి అనంతభోగోపనివిశ్యేతి శేషః । విశ్వం విభూతిద్వయమేకాధిపత్యమేకచక్రాధిపత్యం నయతా గమయతా అసంఖ్యై స్సంఖ్యా తే తైస్తే

రజాఙ్మనసగోచదైత్వాంతోదితగుణ విభవైఃశాంతోదితస్య భగవ
 చ్ఛాంతోదితదశాయాఃస్వనై శ్వరూప్యానుభవరూపాయాఃగుణవిభవ
 నైఃగుణాతిశయైఃత్వామర్షతాత్పదను రూపేణకాంతేనప్రియేణ హరి
 ణానహ అన్యోన్యాదై వ్యతనిష్ఠాఘనరసగహనాన్ అన్యోన్యంపరస్పరం
 అదై వ్యతనిష్ఠయావకీభావేనపరస్పర గాఢానురాగేత్యర్థః । ఘనెనని
 చిదెసరసేనానందే సగహనాన్నిర్భరాన్ భోగాననుభవాన్ బద్ధానీఘ
 టయసి । యువయోస్యైవకానాం సూరిపరిషదాంచేతిభావః । బంధబద్ధ
 నభిత్వస్యాద్ధాతోస్యాప్రత్యయైలటస్సీపిబద్ధానీతిరూపమ్ ॥ ...౨౫ ॥

అవ; సకేవలం పశ్యన్త్యమెవానందావ హత్వమివపశ్యన్తవ
 చభోగ్యభూతాః పరస్పహస్రం సపత్న్యస్సంతీత్యాహ॥భోగ్యాభి॥
 మూ॥ భోగ్యావామపినాన్తరీయకతయా పుష్పజ్వరా

మైస్సమం నిర్వృత్తప్రణయాతివాహనవిధౌ నీతాః
 పరీవాహతామ్ । దేవిత్వామనునీళయాసహమహీ
 దేవ్యస్సహస్రంతథా యాభిస్త్యంస్తనబాహుద్వ
 ష్టిభిరివస్వాభిఃప్రియంశ్లాఘునై॥ *

వ్యా॥ హేదేవివామపిభోగ్యభూతయో ర్యువయోరపిపుష్పం౫
 రామైస్సమంప్రచ్ఛందనాదితుల్యం అం౫రాగశబ్దేన అం౫రచనాహేతు
 భూతఘనసారకుంకుమకస్తూర్యాదయోపి గృహ్యంతే । నాంతరీయకత
 యాస్వభోగ్యతోపయోగేనభోగ్యాఃసంధాపుష్పం౫రాగాదీనాంప్ర
 థానభూతస్వ భోగ్యతోపయోగేనభోగ్యత్వం తథాతాసామపీతిభావః ।
 నిర్వృత్తప్రణయాతివాహనవిధౌ నిర్వృత్తస్యపరిపూర్ణస్యచద్యైవస్యై
 త్యర్థః । ప్రణయస్యప్రేమరసస్యాతివాహనవిధౌ అమితవాహణేపరీవా
 హతాంనిర్గమప్రవాహతాంనీతాఃప్రాపితాః । శ్రీశ్రీపత్యోరున్మత్తకః
 ప్రేమరసస్సపత్నీముఖేనప్రవహతీతిభావః । యథాతటాకఃపరిపూర్ణ
 స్సౌనిర్గమప్రవాహందినా సనిర్వహతితథా శ్రీశ్రీశయారత్యుత్కట

ప్రమరసోభూనీతాదిసపత్నీ ముఖేన ప్రవహణంబినాననిర్వహతీతిహృద
యం । నీలయానీతాదెవ్యసహమహీభూదేవీత్వామసుత్వద్వ్యవ్యత
యైత్యగ్గఃనీళః సూనపాతినీతాదేవ్యాభూమ్యపేక్షయావ్యాప్యత్వంస్సు
టాసహయంతై ౭ ప్రధానఇత్యనుశాసనాత్ తథాభూనీతేభవత్వామను
స్సత్వసహస్రం దెవ్యస్సంతితశః । త్వంయాభిరైవీభిస్సాభిస్సీకా
భిన్తసహచుదృష్టి భరివస్వావయవై రివక్రియగ్రపేయాంసంజ్ఞాఘనై
సంహితయనీ । జ్ఞాస్సుకత్తన ఇత్యస్తాధాతోలఽడాత్మనై పరిమధ్యమ
పురుషైకవచనం । ననబాహు దృష్టిభరిత్యత్రమహా విభాషయాద్వ
న్వైక వద్భావవికల్పఃనకేవలం లక్ష్మ్యైస్తాభిస్సమసాపత్నీక లహ
భావః పరంతుభగవతస్తాభిస్సహసంజ్ఞైషేస్వావయవసంజ్ఞైషభవతస్సా
మహతీప్రీతిర్వర్థతఇతిభావః॥॥ ౨౬॥

అవ; ఇత్థంలక్ష్మ్యైస్సపత్నీ సహస్రముక్తాపచారక వర్గమా
హ॥ తఇతి॥*

మూ॥ తేసాధ్యాస్సన్తి దేవాజననిగుణవపుర్వైషవృ

త్తస్వరూపైర్భౌగైర్వానిర్విశేషాస్సవయసభవయై
నిత్యనిర్దోషగన్ధాః । హేత్రీశ్రీరక్తభర్తుస్తవచపద
పరీచారవృత్త్యైసదాపిత్రైమ ప్రద్రాణభావావిల

హృదయహారాతాగరకైజగర్యభోగాః॥ ... *

వ్యా॥ హేజననిశ్రీః సాధ్యాస్సాధ్యనామకాదేవాః ద్యోతమా
నాఃమోదమానావానిత్యనిర్దోషగంధాః నిత్యంకాలత్రయేపి నిర్దోషగ
నాః । నిర్గతావద్యలేశాః । లెశేపిగంధఇత్యమరః । అస్పృష్టసంసార
గంధాఇత్యర్థః । గుణవపుర్వైషవృత్తస్వరూపైః గురైరపహత పాస్త
త్వాదిభిజ్ఞానశక్త్యాదిభిశ్చవపుర్భిర్విగ్రహైఃవేషైశ్శంఖచక్రాద్యలం
కానైఃవృత్తిరంకుశవ్యాపారైః స్వరూపైర్జ్ఞానానందామలాత్మస్వ
రూపైః భోగైస్సవిభూతిక భగవత్కల్యాణ గుణానుభవైర్వావాశబ్ద

శ్చార్థః భూతైశ్చైత్యర్థః నిర్విశేషావిశేషకహితాన్త్యైత్యర్థః యువా
భ్యాంపరస్పరంచేతిశేషః ఆతవసవయఇవసహసవయస్కాదవసఖా
యఇవాయే సంతతేనూరయః । శ్రీరంగభర్తుస్తవచపదపరీచారవృత్తైః
శ్రీపాదకైంకర్యకరణాయసహాసర్వదేశసర్వకాలసర్వావస్థాస్వపిత్రై
ప్రప్రద్రాణధావా విలహృదయ హారాత్కారకైంకర్యభోగాః । ప్ర
క్షాప్రీత్యాప్రదాశ్రేణ ద్రవీభా తన ధావెనాభిప్రాయేనావస్థావిశేషేణ
ఏ ఆవిలేసకలిలేసహద్యయేనమనసాహారాత్కారోర్ముఖిత్యాచరణం
యస్యతత్తతోత్తం । తథాభూతం కైంకర్యంపరిచరణమేవ భోగోభ్య
తిస్సుఖంవా యేహంతేతథోక్తాః తథాభూతాభవంతీతిశేషః । భోగ
స్సుఖేస్త్యాదిభ్యతావిత్సమరః । యద్వా యేనాభ్యాస్సాభ్యనామకాజ్ఞ
త్యాది పూర్వవిశేష విశిష్టాః ప్రేమప్రద్రాణధావా విలహృదయహారా
త్కార కైంకర్యభోగానైసూరయః । శ్రీరంగభర్తుస్తవచపద పరీచార
వృత్తైః సంతత్యస్వయః॥..... ౨౭ .

అవ ; అథలక్ష్యై భగవత్స్వరూప నిరూపక భగవతామాహ॥
స్వరూపమితి॥..... *

మూ॥ స్వరూపం స్వాతంత్ర్యం భగవత్యదం చన్ద్రీవ
దనై త్వదాశ్లేషోత్కర్షాద్భవతి ఖలునిమగ్నసమ
యోత్వమాసీర్మాతశ్శ్రీకమితూరిదమిత్థంత్యవిభవ
స్తదన్తర్భావాత్వాంసపృథగభిధత్తైశ్రుతిరపి॥ *

వ్యా॥ హేచంద్రవదనే ఆశ్రితానందసముఖిమాతః । శ్రీని
మృగ సమయే నిర్ణయవేళాయాం భగవత శ్రీమన్నారాయణస్సజ్జ
దంస్వరూపం దివ్యాత్మస్వరూపం-స్వాతంత్ర్యనిరంకుశస్వతంత్రత్వం
చత్వదాశ్లేషోత్కర్షాత్ త్వన్నిత్యయోగాతిశయాత్ భవతిఖలుతత్ర
హేతుమాహత్వమాసీరితి । కమితః ప్రేయసఃత్వమిదమిత్థంత్య విభవఆ
సీః అయమీశ్వర ఇతీదంత్యవిభవః ఈదృశ ఈశ్వర ఇతిత్వన్త్యవిభవః
ఈభయమపిత్వమేవాభవః సంతస్త్యాంభగవతి దృష్టాత్వదాశ్రయమీ

శ్వరంసిశ్చిన్వంతి త్వత్పతిత్వమీశ్వరలక్షణం జానంతిచెతిభావః । శ్రుతి
స్తామపి తదంతర్భావాత్ భగవత్స్వరూపనిరూపకకాటావంతర్భావా
త్ ఘోకభగవతఃపుత్రకృత్యనాభిధత్తైవ వదతి అభిపూర్వాద్భుతాభో
ధారణపాషణయో రిత్యుక్తాద్ధాతోజ్ఞాపూత్యాది కార్యఫలజ్ఞానాది
ద్విత్యై అభ్యాసహస్త్యై శ్చాభ్యస్తయోరాత ఇత్యాలోచేదధస్తథో
శ్చైలిధిమ్యవే అభిధత్తైలిరూపమ్॥..... ౨౮.

అవ ; మంగళమృగవాక్ విష్ణు ర్మద్యశంకుధుసూదిసః । మంగ
ళంపుండరీకాయో మంగళంగరుడధ్వజః పవిత్రాణాంపవిత్రంద్యో మంగ
ళానాంచమంగళ) మితి భగవతిప్రయుజ్యమానం మంగళపదం శ్రీసంబ
ద్ధాయ త్తమిత్యాహ॥ తవేతి॥ *

మూ॥ తవస్మర్మాదీశంస్పృశతీకమలై మద్గళపదంత వె
దంనోపాధేరుపనపతీతం శ్రీరసియతః । ప్రసూనం
పుష్పస్త్రీనుపి పరినుళగ్ధింజిగదిషు ర్నవైవంత్యాదే
వంస్వదతైజితశ్చిత్రవయతే॥..... *

వ్యా॥ హేమలై ఈశంస్వామిసంతవస్సర్మాత్ త్వత్సంబంధా
న్ మంగళపదం మంగళశబ్దః స్మృతలిబోధయతి ఇదంపితన్యంగళపదం
విషాదః ప్రయోజకాంతరాత్ తవసోనిపితం నత్వద్వాచకత్వేన సం
బంధం । కింతుస్వతవతత్రహేతు మాహయతి శ్రీరసీతియతోహేతో
స్త్యం శ్రీర్మంగళమసే । తత్రదృష్టాంతమాహ ప్రసూనమితి । ప్రసూనం
పుష్పం పుష్పంతి మతిశయితంకుర్వంతీం పరిమళామపిగంధ సంపద
మపిజిగదిషుః స్వాద్యాంగదితుమిచ్చః ఎవంత్వాదేతాదృశగుణయోగా
దేవంస్వదతైజితం హృద్యాభవతీతికిశ్చిత్రోపిపుమాన్న చకవయతే
నకథయతిహి । చోహ్యర్థః । పుష్పాతిశయనిరూపణే పరిమళావేషేవ
పరిమళాతిశయనిరూపణే గుణాంతరాపేక్షే యథానాస్తి తథాభగవ
త్మంగళత్వై శ్రీసంబంధో నియామకః నతుతస్యాస్తత్వై నియామకాం
తిరాపేక్షేతిభావః॥ ౨౯॥

అవః; సర్వేశ్వరస్య లోకపాలానాంచ లక్ష్మీకటాక్ష లబ్ధవిభవ
త్వముక్త్యా సర్వేశ్వరం లోకపాలంశ్చ ప్రతిపాదయ న్నైవస్త్యామేవ
ప్రతిపాదయతీత్యాహ॥ అపాంగా ఇతి॥..... *

మూ॥ అపాణ్డౌ భూయా మ్నో యదుపరిపరం బ్రహ్మత
దభూదమీయత్ర ద్విత్రా సుచశతమఖాదిస్తదథ
రాత్ అతశ్శ్రీరామ్నాయస్తదుభయముశంస్త్యాం
ప్రణిజగౌ ప్రశస్తిస్సారాజ్ఞో యదపిచపురీకోశక
ధనమ్॥..... *

వ్యా.— హే శ్రీః తవ భూయాంసో బహుసంఖ్యా అపాంగాః క
టాక్షః యదుపరియస్య వస్తున ఉపరి ప్రసృతా ఇతి శేషః । తద్వస్తు
పరవృద్ధ్యా భూత్ తవ భూయః కటాక్షవిషయా భూతం వస్తుపరబ్ర
హ్మత్వ మగమదిత్యర్థః అమీ అపాంగాః యత్ర వస్తునిద్విత్రాద్వైవాత్ర
యోవామానం యేషాంతే ద్విత్రాంతే ప్రసృతాః సచతదధరాత్ తతః
పరబ్రహ్మణః అధరాదర్వాచీనః శతమఖాదిరభూత్ । ఇదముపలక్షణం
విధివయోరపి తదవరత్వంబోధ్యం “నారాయణాద్బ్రహ్మజాయతే”
నారాయణాద్రుద్రోజాయతే “కఇతి బ్రహ్మణో నామ ఈశోహంసర్వ
దేహినాం । ఆవాంతవాంగైశంభూతో తస్మాక్తైశవనామవా” నీతి
బ్రహ్మరుద్రయోరపిభగవత ఉత్పన్నతయాశ్రుతి స్మృత్యవగతత్వాత్
సచేతి శతమఖాద్యవేక్షయా పుంలింగనిర్దేశః అతస్తత్కటాక్షలబ్ధ
విభవత్త్వాత్తదుభయం పరబ్రహ్మవిధివిశతమఖాదిరూపం ఉశక్తా
మయమానః వదన్నిత్యర్థః । ఆమ్నాయో వేదస్త్యాం ప్రణిజగౌ ప్రవృత్తిం
గదితవాత్ । ప్రణిజగౌర్వాత్ కైశబ్ద ఇత్యస్తాద్ధాతో గ్లిట్పరస్మైపద
ప్రథమపురుషైకవచనం । తథాహి పురీకోశకథనం పుర్యారాజభాష్యాః
కోశస్యధనసంచయా దేశ్యకథన మతిశయేనవర్తనం క్రియత ఇతియత్
జనైరిత శేషః । సారాజ్ఞస్తత్పరిపాలకస్యప్రభోః ప్రశస్తీః ప్రసిద్ధిః

అత్రపురోశకథసంరాజ్ఞఃప్రశస్తీరితి సామాన్య నిర్దేశన పరబ్రహ్మదిప
రామ్నాయకృతిః స్త్రీప్రశస్తీకథ నవిశేషస్య సమర్థనాత్పామాన్యైస
విశేష సమర్థనగాపార్థాంతరన్యాసాంకారః॥॥ ౩౦॥

అవ; భగవత్స్వరూపం స్యాతంత్యంత్యదాశ్చేషాదితిప్రాగుత్తం
సింహవలోక సైససీద్వ్యతథాత్వై సరాధీవత్సమన్యాహితాలిశయత్వం
విగుణత్వంచ ప్రవజ్యేదిత్వాది శంకాంహతువిశేషేణ దృష్టాంతబల
నచపరిహరతి॥ స్వతంతి॥*

మూ॥ స్వతస్త్రిస్త్వం విష్ణోస్త్వమసి తతపవైషభగ
వాత్స్వదాయస్థిత్వై పృథవదపరాధీనవిభవః ।
స్వయాదీప్త్యైర్హం భవదవి హహార్హంనవిగుణం
నకుంత స్వాతస్త్రిస్త్వవతచన చాన్యాహితగు
ణమ్॥*

వ్యా॥ హస్తీత్వం విష్ణోస్త్వతస్త్వభావాత్ నిరుపాధికాత్తస్త్వ
రూపస్వభావాదిత్యర్థః స్వమసీశేషభూతాసి (స్వత్వమాత్మనిసంజాతం
స్వామిత్వంబ్రహ్మణిస్థితం । అత్తదాస్యంహరెస్వామ్యం స్వభావంచస
దాత్తుర) త్యాద్యనైకప్రమాణప్రసిద్ధేః । తతపివస్వత్వాదేవవిష భగ
వాత్ శ్రీరంరాజఃత్వదాయత్తైత్వైపృథవరాధీనవిభవోభవత్ । తథా
హిరత్నం మాణిక్యంస్వయాదీప్త్యైస్వ కాంత్యామహర్హంనిరవధికమూ
ల్యం భవదవివిగుణం గుణహీనం నకుంతస్వాతస్త్రిస్త్వం ప్రతిహతస్వో
త్కర్షంచన । అన్యాహితగుణంచరాధీనాతిశయంచన భవతితద్వత్త్వ
త్ప్రియోపిత్వదధీనసంపత్వేపివిగుణో నకుంతస్వాతస్త్రిస్త్వాన్యాహి
తాతిశయశ్చభవతీతిభావః॥౩౧॥

అవ; ఇత్థంస్త్రిస్త్వరూపమను సంధాయ స్వరూపాశ్రితాకాది
వ్యమంశవిగ్రహశ్రితాంశ్చకల్యాణ గుణాన్వివక్షుః ప్రథమంశ్రీశ్రిశయో
స్సాధారణగుణాననుసంధతైప్రశకనైః॥*

మూ॥ ప్రశకనబలజ్యోతిర్జ్ఞానైశ్వరీవిజయప్రధాప్రణా

తవరణ ప్రేమక్షేమజగరత్వపురస్సరాః । అపిపరి

వళఃకాన్తిర్దావణ్యమర్చి రిత్యిరెతవ భగవతశ్చై

తే సాధాగుణగుణరాశయః॥*

వ్యా॥ శాశ్వతపరమైశ్వర్యప్రదేశీప్రశకనప్రకృష్టాశ్రిః
బలంసర్వజగద్భరణ సామర్థ్యంజ్యోతిస్తైజ్ఞానం సర్వదాసర్వవస్తుసా
క్షాత్కారః । ఐశ్వరీఈశ్వరత్వం । విజయప్రధాజయశీలత్వవశస్త్రీః
ప్రణతవరణమృతవశీకారః । ప్రేమఆశ్రిత విషయప్రీతిః క్షేమంకర
త్వపూజితేష్ట ప్రాపకత్వంబ దసద్భునివ ర్తకత్వంచపురస్సరాః ప్రధానా
సమైషాంతేతితోక్తాః । ఏతద్దావ్యర్చి స్వరూపగుణాః । అథదివ్యమంగ
ళవిగ్రహగుణానాహవీణి అపిఅపిచెచ్చగ్గః । సకేవలమాత్మగుణావసా
ధారణాః । విగ్రహగుణా అపిచెత్వపిశబ్దార్థః । పరిమళస్సౌగంధ్యం
కాంతిస్సౌందర్యం సాచావయవశోభాలావణ్యం సముదాయశోభాల
ర్చిరౌజ్జ్వల్యం పరప్రకాశకత్వమితియావత్ ఇత్యేతద్వివిధా అపిస్వ
రూపవిగ్రహ శ్రితగుణరాశయో గుణసమూహ స్తవ భగవతశ్చసా
ధారణాస్సమానా ఇత్యర్థః । అత్రభగవతోవిజయప్రధా శ్రీరామా
యః (శత్రోప్రఖ్యాతివీర్యస్వరంజనీయస్సవిక్రమైః) ఇతిరావణ
ఎచనాదభివ్యక్తా (నీతాయస్తవాసిద్ధరామాయణే శతకంధరసంహార
విజయప్రధానువ్యక్తా) భగవతః క్షేమంకరత్వముభయ విధమపి
సాక్షాదెవలక్ష్యే నిష్పప్తప్రాపణంసాక్షే త్వరంపరయాపి సంభవతిఅ
నిష్పనివ ర్తకత్వంతుభగవద్ద్వారెతిబోధ్యమ్॥॥ ౩౨॥

అప॥ శునస్సౌధారణగుణాననుసంధతై॥అన్యేపీతి॥.....*

మూ॥ అన్యేపియావనముఖాయువయోస్సమానాశ్శీ

రద్ధమర్దళ విజృంభణవైజయన్తి । తస్మిన్మవత్వ

యచతస్యపరస్పరేణ సంస్తీర్యదర్పణ ఇవప్రచు

రంస్వై డై||.....*

హ్య|| హాశ్రీరంగమంగళ విజృంభణవై జయంతి । శ్రీరంగో
త్పవ ప్రకాశనోద్యతతేతో శ్రీరంగోత్పవవృద్ధికరీత్యగ్ధః । అస్యేష
శ్రీగుణవ్యతిరేకాయావసముఖాయావనాదయఃముఖశచైన సౌమహ
యాదయోగ్యుహ్యవై । యువయోర్భగవత్యతవచ సమాసాస్సాధారణా
స్సంతః । తవగుణాసన్నిక్త తస్యగుణా స్వయచదర్పణ ఇవసంస్తీ
ర్యాభివ్యాప్త్య పరస్పరేణానోన్యసం ప్రచురంప్రకామం స్వదంతేరస్యా
భవంతి స్వదలస్వాదన ఇత్యసాధాతోర్లదాత్మనై పదప్రసమపురుష
బహువచసం । భగవాన్లత్యై ప్రశకనబలాదీనవలోక్య స్వకీయా
ఎవై తెగుణాఇత్యానందమనుభవతి ఏవంలక్ష్మీరపి భగవతితానుపలక్ష్య
స్వకీయా ఏవై తఇతిసంమోదంభజత ఇతివక్తృభిప్రాయః|| ... ౩౩||

అవ|| ననూభయోస్వరూప రూపగుణసాధారణ్య నైవకా
నాంశ్రీశశ్చరగనుభవః కథింఘటత ఇత్యత్రాహ|| యువత్వాదావతి||
మూ|| యువత్వాదౌతుల్యేవ్యపరవశతాశశ్చ్రుశ మన
స్థిరత్వాదీనృత్వా భగవోగుణా న్మం స్వసుల
భాన్ । త్వయిస్త్రీత్వైకాంతాత్మృషమపతి పారా
గ్ధ్య కరుణాక్షమాదీన్వా భోక్తుంభవతియువయో
రాత్మసభిదా||*

హ్య|| హాశ్రీఃయువత్వాదౌ యావనాదౌ తుల్యేఽయువయోరి
తిశేషః భగవతిహరౌ. పుం స్వసులభాన్ పురుషకనిష్ఠాన్ అపరవశ
తా శత్రుశమనస్థిరత్వాదీన్ అపరవశతాస్సాతంత్యం శత్రుశమసం
విరోధిసవరకత్వం స్థిరత్వమప్రకంప్యత్వమాదిర్యమంతాన్ గుణాన్
కృత్వాభేద కాననుసంభాయత్వ యిభవత్వాం స్త్రీత్వైకా
న్తాన్ స్త్రీస్వభావాంతరంగాన్ ముదిమపతిపారాభ్యన్ కరుణాక్ష

మాదీన్యా మ్రదిమామృదుహృదయత్వం పలిపారాధ్యం భర్తృపారత
స్త్రింకరుణాపర దుఃఖాసహిషుత్వంక్షమా అపరాధ సహత్వమాదిర్యే
మంతాఁ. శాశబ్దశ్చార్థః క్షమాదీంశ్చైత్యర్థః । కృత్యాభేదకాసనుస
న్దాయ భోక్తృమనుభవితుంయవయోరాత్మ నిస్వరూపవిగ్రహేవభిదా
భవతి భేదస్పృహ్యతి అనుభవిత్యౌణామితీశేషః । యద్యపిమదిమకరు
ణాక్షమాభగవతోపి సమానాః - తథాపిస్వాంత్యాసమవహితాస్తా
ఇహావివక్షితాః - భగవతోమ్రదిమాద్యాన్తనతిథావిధాఇతిభావః॥౩౪॥

అవ॥ శ్రీశ్రీపత్యో స్వరూపభేదక గుణాననుసంధాయ రూప
భేదకగుణాననుసంధత్తై ॥ఘనైతి॥.....*

మూ॥ ఘనకనకద్యుతీయువదశామపిముగ్ధదశాంయువ
తరుణత్వయోరుచితమాభరణాదిపరమ్ । ధ్రువ
మసమానదేశవిని వెశివిభజ్యహరౌత్వయిచకుశేశ
యోదరవిహారిణినిర్విశసి॥.....*

వ్యా॥ కుశేడతకేశతఇతికుశేశయంపద్యం । జీవనీయంకు
శం విషమిత్వమర్క॥ తస్యోదరగర్భవిహరతీతి కుశేశయోదరవిహారిణిక
మలనిలయఘనకనకద్యుతీ ఘనస్యనీలమేఘస్య కనకస్యసువర్ణస్యద్యుతీ
ఇవద్యుతీయువదశాం యువత్వంముగ్ధదశాం తారుణ్యమపియువతరుణ
త్వ యోర్యువత్వతారుణ్య యోరుచితంయోగ్యం పరముత్కృష్టం పర
స్పరవిలక్షణంవా అతవివాసమానదేశవినివేశి । అసమానదేశేపరస్పర
భిన్నదేశేభర్తృజి వినివేశస్సంవేశనం యస్యతత్తథోక్తం ఆభరణాది
భూషణాది ఆదిశబ్దైశ్చశ్రుతీతాంబరోద్వ పుండ్రయజ్ఞోప వీతాది
స్తనవసనాంజనహరి ద్రాకాశ్మీరమకరికాపత్రాదిచగృహ్యతే । హరౌ
త్వయిచవిభజ్యవిభాజకంకృత్వా నిర్విశనీఅనుభవనీహరింత్యాంచెతిశే
షః । ధ్రువమేతత్పత్వం వివంవిభాజకధర్మాననుసంధానైయువ యో
ర్భేదగ్రహణాయవయో రెవసభవేదితిభావఃనిర్విశ్యపసర్గాద్విశప్రవేశ
స ఇత్యస్తాద్ధాతోర్లక్ష్యధ్యమపురుషైకవచనై నిర్విశనీతిరూపమ్॥౩౫॥

అనః; తేనాన్ధిసారసమష్టితయాల్క్ష్మీగ్రహం వక్ష్యంత్యా క
 బ్బలతాదేస్త భుజేషతాముత్ప్రేక్ష్యతథావర్తనం పయోధే రావిర్భూత
 స్య లగ్నాకృతస్య లక్ష్మీదివ్యమంగళ విగ్రహస్య నయంత మిత్యాహ
*

మూ॥ అర్థదైహ్యమశీతముగ్ధ మధురో దాదైన్యవైన్య
 మ్మృతః తీరాబ్ధేనకిమృజీషతాముపగతా మన్యేమ
 హోన్ముస్తాః । ఇన్ద్రుకిల్పలగాసుధాహధుముఖా ఇ
 త్యావిలాంబర్ణనాం శ్రీరజ్యేశ్వరి తావత్కృత్రిమక
 తందివ్యంవపురాన్మహి॥*

త్యా॥ హేత్రరంగేశ్వరతేనాంబంబపుః అంగశబ్దేనావయవవా
 చినాతత్సముదాయరూపం వపుగ్ధత్వతేవ్యదుశీతముగ్ధమధురో దాదైః
 మ్మృదుత్వశీతత్వ ముగ్ధత్వమధురత్వోదారత్వైః భావప్రధానో యంని
 దైశః । గురైర్నిగ్రహగురైః సారభూతైరితేషామంగళతోగ్రధయతః తీ
 రాబ్ధే స్వత్పితృః ఇందుశ్చన్ద్రశీతల్పలతాసుధా మధుముఖాః కల్పలతా
 సుధేప్రసేదేమధుసురా కల్పలతాసుధామధూ నిముఖమాదిత్యేషాంత
 తిథోక్తాఃతే ఋజీషతాం అసారతాముపగతాః । లుగ్ధత్వేషాకింశ
 చ్చస్పంధావ నాయాంతతీ స్వదవయవ ఋజీషత్వాన్మహాన్ధా అమూ
 ల్యాభివంతిత శామన స్యజ్జయ్యత్వేషావ్యం జనంబులపూర్వోక్త ప్రకా
 రణావిలాం కలుషాంబర్ణనాముత్ప్రేషాం ప్రతిశాంతకృత్రిమకథం అప
 గతకృత్రిమ ప్రశంసం దివ్యమృతాకృతం వపుగ్ధహేమా నార్హతినోచి
 తంభవతి । అకృత్రిమస్యల్క్ష్మీ విగ్రహస్య కృత్రిమవ సారత్వోత్ప్రేక్ష
 ణమ యంతమిత్యాహః॥॥౩౬॥

అనః; పునర్నిగ్రహమేషవాగగోచరం వగంబు ప్రణవదితి ।*

మూ॥ ప్రణమదనువిధి తస్మావాసనా నమ్రమగ్రప్రణ
యిపరిచి చీషాకుఞ్చితమ్పార్శ్వకైః । కనకనికషచ
ఞ్చచ్ఛమ్పకస్రక్సమానప్రవరమిదముదారంవర్షవా
చామభూమిః॥.....*

వా॥ అత్రశ్రీప్రవేశపదద్వయ మథ్యావర్యం । హాశ్రీః
గ్రై ఉత్తమాంగైఃప్రణమదను విధిత్యావాసనానమ్రం ప్రణమతాంసై వ
కానాం అనువిధిత్యా అనువిధానైచ్చాయాః వాసనయాపరిచ
యేననమ్రమిదమిదప్రణయితం పార్శ్వకేనపార్శ్వభాగైః ప్రణయిపరిచి చీ
షాకుంచితంప్రణయినః । ప్రియస్యపరిచీషయా పరిచయైచ్చయా
కుంచితంభయభక్తిభ్యాం హేతుభ్యాం సంకుచితం కనకనికష చంచ
చ్ఛంపకస్రక్సమాన ప్రవరంకనకనికషస్యథాయాయాఃస్పృహగ్గతేభా
యాశ్చ ఞ్చిత్యాఃస్ఫురంత్యాఃచంపక స్రజశ్చంపకమలికాయాశ్చ స
చానంత్యః । ప్రవరోగోత్రంయస్యతత్తతోక్తంతయోస్పద్యశమిత్యర్థః
అనెనౌజ్వల్యసౌగంధ్యసూచితే ఉదారమూర్జితంసర్వాభీష్టప్రదంబా
ఇదమే తదప్రాకృతంతవర్ష వపుర్వాచామభూమిరపదం । వాగ్గో
చరమిత్యర్థః॥.....॥ ౩ ౭ ॥*

అవ; ఆశ్రితరయేనుకూలాధిరాజ్యసూచకా సీతావిశేష విశి
ష్టాశ్రియమనుసంధతై॥ఏకమితి॥.....*

మూ॥ ఏకంన్యఞ్చ్యనతిక్షమంమమవరఞ్చాకుఞ్చ్యపా
చామ్బజమ్మధ్యేవిష్టరపుణ్డిరీక మభయం పిన్యస్య
హస్తామ్బజమ్తద్వద్వశ్యేమనిషదుషీంప్రతికలం
కారుణ్యకూలక్షప స్ఫారాపాణ్డతరఙ్గమమ్బమధుర
మ్మగ్ధమ్మఖమ్బిభ్రతీమ్॥.....*

అం॥ అం॥ హే శ్రీః మమ దాసభూతస్య నతిక్షమం ప్రణామయోగ్యం
 * కంపాదాంబుజందళీణంస్యం చ్యవసంహారసాదభిప్రసార్యపరమితర
 ద్వామపాదాంబుజం ఆకుంచ్యతిర్యగితిశేషః అభయమభయనూచకం
 అభయదాయకం॥ మాస్తాంబుజం మధ్యేవిష్టరపుండరీకం ఆసనపద్మ
 మధ్యే॥ వినస్యః నిషేదుషీమానీనాం॥ కారుణ్యకూలంకషస్సారాపా
 ద్గతరక్షకం॥ కారుణ్యేనదయయాకూలం కషాపురూతౌ స్సారావిశా
 లావపాంగౌ తరంగావివయస్య తత్రతోక్తం మధురంప్రియంభోగ్యం
 చ॥ స్వాదుప్రియాతు మధురావిత్యమరః॥ ముగ్ధంసుందరం॥ ముగ్ధ
 స్సుందరమూఢమోరిత్యమరః॥ ముఖమాననంబిభ్రతీంత్యాంప్రతికలం
 సర్వకాలంపశ్యేమ సేవేమహి॥ విశ్వరక్షణోపయుక్తసంహారసావస్థి
 తివిశేషవతే సంతతసేవనీయ స్స్వశ్రితానామితిభావః॥ ౩౮॥ ...*

అం॥ స్వంధ్యంసంసంసేవ్య సేవాజనితప్రీత్యా తత్పాదాశర
 ణముపగచ్ఛతి॥ సురభితేతి॥ *

మూ॥ సురభితనిగమాంతమృద్ధిషీ యెద్దిరాయాస్తవ

కమలపలాశప్రక్రియమ్పాదయుగ్మమ్॥ పహతియ

దుపమర్దైర్వైజయన్తీ హిమావృష్ణుతిభిరి వనవ

త్వంశ్చైవనబాహున్తరాశే॥ *

వ్యా॥ ఇందిరాయాఃపరమైశ్వర్యప్రదాయా స్తవకమలపలా
 శప్రక్రియం కమలపలాశానాం ప్రక్రియారీతిర్యస్యతత్ కమలదళ స
 దృశాంగుళీత్యర్థః॥ పలాశఃకింశుకే పత్రఇతివిశ్వః॥ సురభితనిగమాం
 తంవాసితవేదాంతం॥ వేదాంతవేద్యమితియావత్॥ పాదయుగ్మం
 వందిషీయ అభివాదయే యస్తువేయవా॥ వదిఅభివాదనస్తుత్యోరి
 త్యస్సాధ్ధాతోన్లజాత్తనైపదోత్తమ పురుషేఇదితోను మితినుమాగమే
 విజన్తీయుతిని యదాగమేతస్యైదాగమేషత్వే ఇతోదితిటఃఅదా
 దేవేవందిషీయేతిరూపం॥ ఉత్తరాగ్ధనపాదయుగ్మ మేవవిశిష్టవహ

వీతి । వైజయంతీవనమాలా - కాంతభాహంతరాశే ప్రియవక్షసి
యదుపమస్తైః । యస్యపాదయుగస్యోపమస్తైస్సంఘస్తైః । హిమాంభః
ప్లుతిభిరివహిమసలినైచస్తైః । నవత్వంసూత్రనత్వం । చహతిఅస్య
తస్యందిసుకుమారశీపాదసంస్పృశేన శోభాశయంభ్రత్యతిభావః॥

అవః, లక్ష్మీకటాక్షవిగ్రహవైలక్షణ్యమనుసంధతైః॥త్వదితి॥

మూ॥ త్వస్త్వీకారకలావలెపకలుషారాజ్ఞాంద్యశోమ
ర్వచానిత్యంతవత్సధుపాన మత్తమధుపశ్రీసర్పరా
భ్యాంపతిమ్ । దృగ్భ్యామేవహిపుణ్డరీకనయనంవే
దోవిదామాసతే సాక్షోల్లక్ష్మితవాపలోకవిభవః
కాక్వాకయావర్ణ్యతే॥.....*

వ్యా॥ హేలక్ష్మీరాజ్ఞాంలోకపాల ప్రభృత్యాధునికపర్యంతా
నాం ప్రభూణాంద్యశోదృష్టయః త్వస్త్వీకారకలావలెపకలుషః త్వ
స్త్వీకారకలాత్వత్కటాక్షలేశఃస్త్వీకారశబ్దేన సదయదృష్టిర్లక్ష్యతే
కలాశబ్దేనావయవవాచినాలేశోలక్ష్యతే । తేనజాతేనావలెపనగర్వణ
కలుషా ఆవిలాస్సత్యోరుర్వచాఃవర్ణయితుమశక్త్యాః । భవంతి । కవీ
నామితశేషః । త్వత్కటాక్షలేశప్రసరణగర్వణ శోభావిశేషబుద్ధాః
ప్రభుదృష్టయః కవివాగగోచరా భవంతీత్యభిప్రాయః । కిముతలోక
పాలానాం పత్యుస్తవపుండరీకనయనత్వంచ త్వద్విగ్రహాను భవసమ
యసక్తవిగ్రహ రక్తిమాయ మ్రిమిత్యాహనిత్యమితి । నిత్యోసర్వకాలం
త్వనన్దుపానమత్తమధుపశ్రీసర్పరాభ్యాం । త్వస్తధుపానైవ ద్వాపమ
కరందపానమత్తమధుపయోర్మస్తపట్వదయోశ్చియో సంపదానిర్భ
రాభ్యాంపూర్ణాభ్యామేవయథామధుపానమత్తమధుపానైశ్చల్పం రక్త
తాంచానుభవతితథామధురూపత్వదను భవేమధుపతుల్యవైశ్చల్యరాగసం
పూర్ణాభ్యామేవైత్యర్థః । దృగ్భ్యాంలోచనాభ్యాం । హేతుభూతా

త్యాంతేతవపరిపరియంచేదః । తస్యయథాకప్యాసంపుండరీకమేవమ
 షీణీఽఇతిచ్చాదాగ్న్యోపనిషత్ప్రమాణః పుండరీకనయనం పుష్కరాక్షం
 విదాహుఃసవిజ్ఞాతవాఖిలు । విదజ్ఞానఇత్యస్తాద్ధాతోరుషవిదేత్యాది
 నా ఆస్త్వత్ప్రయోగ్యజ్ఞానం ప్రయజ్యతేలిటితి అస్తేరనుప్రయోగవిదా
 మానైతిరూపం ఏవంసకలలోచనాంశయ స్యత్వదవలోకనాధీనత్వేత్వ
 దవలోకసౌందర్యం ఎర్హనాతీతమిత్యాహసాయేదిం । తవసాయేదవలో
 కవిధివః కటాక్షసౌందర్యం కయూకాకావాకీదృశ్యాభంగ్యావర్గ్యతేనక
 సు-వీత్యర్థః.....॥౪౦॥*

అః; పునర్లక్ష్మీకటాక్షనైవ ఎర్లయంనైస్సర్వరక్షణం ప్రాథ
 యత్యాసందేతి.....*

మూ॥ ఆనందాత్తభి రీశమజ్జనమన క్షీణాలసైరాగళ

ప్రేమాద్వైరపికూలముద్వహకృపా సంప్లావితా

స్తాదృశైః । పద్మైతేప్రతిబిద్ధబద్ధలిక బ్రహ్మాది

విష్ణుశ్శుక్లైరైశ్వర్యోద్గమగర్వదైరశరణ మ్మామ్నా

లయాలోకితైః.....*

వ్యా హాపద్మైతేతవ । అత్రయద్యపి యుష్మదస్మదోరాదు
 స్త్రితంపూర్వమవిద్యమానవ దిత్యామంత్రితస్యఅవిద్యమానవద్భావేనత
 ఇత్యాదేశోనసంభవతి । తథాప్యవిద్యమానవద్భావస్యా నిత్యత్వంకా
 శికాయాముక్తవిద్యమానవచ్చేలివ త్తవ్యమితివాగ్నికాశ్ ॥ యుక్తంచ
 తత్ర అతవివ । భిక్షుతేదయితా స్తికింసహిసహిప్రాణప్రియా కుంభికే
 తిమహాకవిప్రయోగః । అతవివచశుభకార్యారంభ లక్ష్మీపతేతెంస్మి
 యుగంస్కరామితి సర్వవైదికప్రయోగః । యద్వాపద్మైతేపక్షంకమృ
 మితైశ్చాస్తై । కమలవాసినీత్యర్థః॥ పద్మలీలారవిందే ఇతాహస్తాభ్యాం
 ప్రాస్తాపద్మైతా । తస్యాస్పంబుద్ధిర్వా అనందాత్తభిః । అనందవిదా

త్వాస్వరూపం యేషాంతైరానందరూపైరిత్యర్థః । ఈశమజ్జనమదక్షీ
 జాలనైః । ఈశస్యహరెర్నజ్జనెనస్వేష్వవగాహనెనయో మదమైనక్షీజై
 ర్నజైర్తలపైర్నందనైః - ఆగశశ్రవణాద్భైః । ఆగశమాకంఠం । శ్ర
 వణాప్రీత్యా । ఆద్భైశ్శిశిరైరపి । అపిశ్చార్థః । కూలముద్వహకృపాసం
 స్థావితాస్సాదృశైః । కూలముద్వహయాచీరరోధిన్యా । ఉద్వేలయైత్య
 ర్థః । కృపయాసంస్థావితాః స్సావితాఅస్సాదృశా అకింపనాన్యైశ్చై
 ప్రతిబింబబద్ధ కలికబ్రహ్మదివిష్కంభతైః । ప్రతిబింబ ప్రతికటాక్ష
 లేశం । బద్ధకలికాఃమమాయంకటాక్షలేశోస్తుమమాయ మితిబద్ధకల
 హః । బ్రహ్మదయపివ విష్కంభకానిర్వాహకా యేషాంతై ర్విష్కం
 మ్బుశబ్దోనగరయోద్ధార్గ శబదంబాచీ తత్సాదృశ్యాన్నిర్వాహక సామా
 న్యేగౌణః॥ తద్విష్కంభకేశంసనైత్యమరః॥ ఐశ్వర్యోద్ధ మగద్ధనైః
 ఐశ్వర్యస్యసంపదః ఉద్ధమనోత్పాద నెనగద్ధనైర్విలాసాతిశయైశ్చ
 లితగతిధిరాలోకినైఃకటాక్షైః । భావైక్తః । ఆశరణంరక్షకాంతరశూ
 న్యంమాంపాలయ । పారక్షణ్యత్యస్తాద్ధాతోద్భేతు మతిచెతినిచిచాతేర్థా
 లుగాగ మోవ ప్రవృత్తిలింగాగ మేపాలయేతిలో గ్నాధ్యమ పురుషైక
 వచనమ్॥?.....॥౪౧॥*

అవ॥ లక్ష్మ్యోస్సౌకుమార్యమనుసంధతై ॥పాదేతి॥.....*

మూ॥ పాదారున్తుదమేవపజ్జజరజశ్చైటీభృశాలో
 కితై రజ్జమ్లానిరథావృసాహసవిధౌ లీలారవిన్ద
 గ్రహః । షోలాతేవనమాలయాహరిభుజే హాకష్ట
 శబ్దాస్పదజేగ్రనశ్రీరతికోమలాతనురియం వాచాం
 విమర్దక్షమా॥.....*

వ్యా॥ హేఅంబరీః । పంకజరజఃపద్మరేణుః । తేపాదారు
 నుదమేవ । పాదయోఃపాదతలయోః పాదశబ్దేనపాదతలలక్ష్మ్యేతే । అ

రుంతుదంకంటకఇవమర్కస్పృక్ । అరుంతుదంతుమర్కస్పృగిత్యమ
 రః । చేటీభృశాలోకితైఃచేటీనాంసంతతసహవాసిపరిచారికాణాంభృశా
 లోకితైఃఅధికపీడునైః । అంగష్టానిర్దాత్రతాంతిర్భవతీతిశేషః॥ఆధివా
 క్యాంతిరారవ్వి । మంగళాసంతరారంభప్రశ్నకారైర్విప్లవస్థానోఅథ
 త్యమరః । తెరవలీలారవింబగ్రహఃలీలాకమలధారణంసావాసవిధోసాహ
 సకర్మవిధానేభవతీతిసర్వత్రానుబ్యతే । తెరవఃహరిభుజైఃపింఛవక్షసి ।
 బుజశ్చైవతస్త్వభ్యంత్యతే । వసకూలయావైజయంత్యాడోలాచోలా
 విహరణం హరిషశద్ధాస్పదం । హేతికష్టమితిచశబ్దౌ ఆస్పదంయస్యత
 త్కర్తృభవతి । అతికౌమలాతిసుకుమారా । క్షయంతపాక్రీతాతను
 ర్విహః । కేసకేసహతునావాచాంస్తుతివచసాంవివర్తదమా విమర్త
 స్యప్రతిపాద్యంయూసంఘర్షస్య । డమాయోగ్యాభవతి । నకేనాపీత్య
 రః । ఆలిసుకుమారస్య శ్రీవపుషః పరుషవచ స్తవనమ యుక్తమి
 త్యాశయః॥ ౪౨॥

అవ॥ అంగ్లయస్తారుణ్యోవర్గ యత్యాచర్యాదమితి॥...*

మూ ॥ ఆమర్యాదమకిణ్ణకింస్తనయుగంనాద్యాపినా
 లోకితభూక్రిభదస్త్రిత విభ్రమాజహతివా నైస్స
 కిత్వాయశః । సూతైశైశవయావనవ్యోకరోగా
 శ్రేష్ఠతేసారభ మ్నోగస్త్రోత సికాస్తదైశికకిర
 గ్రాహణగాహతుమః॥ *

వ్యోహశ్రీః-తెరవ । స్తనయుగం । ఆమర్యాదంయూవత్స
 మాణమర్యాదం । అద్యాపి - అకంటకంస । కింతుసకంటకంసప్రతి
 బంధమేవ । స్తనపరిమాణపూర్తిరద్యాపిసజాతేతిభావః । పూరయావన
 ఎవపరిమాణపూర్తిస్సాన్యతిహృదయం । ఆలోకితభూక్రిభదస్త్రితివిభ్ర
 మాః । ఆలోకితస్త్వపీడుస్య । భూక్రిభదస్యభూక్రిభంస్య । కి.తిస్య

మందహాసస్య | విభ్రమావిలాసావా | వాశబ్జశ్చార్థః | వైస్థికత్వా
 యశఃస్వభావసేద్ధత్వాపయశఃసజహతిముంవంతి | తారుణ్యప్రయ
 క్తనైత్రాదివీలాస్త్యతిచంచలాస్యత్వస్వభావప్రయక్తత్వశంకాషా
 వాపాదయంతి | సతుయోవనప్రయక్తామితిభావః | భోగస్రోత
 నిశ్రీడాప్రవాహా | కాంతదేశికకరగ్రాహణ | కాంత్యప్రియ ఏ
 వదేశికఃపరిణాతా | తస్యకరగ్రాహణహస్తావలంబేన | కాంతహస్త
 గృహిత్యేతియావత్ | గాహితవాగాహనే | క్షమామోగ్యః మాగ్ధ్యా
 తిశయాదెవంభోగః కార్యఇతికాంతోపదేశ సాపేక్షఇత్యర్థః | వైశ
 వయావనవ్యతికరః | వైశవస్యపాల్యస్య | యావనస్యయువత్వస్యచ |
 వ్యతికరస్సంధిః తారుణ్యమిత్యర్థః | తెతవ | గాత్రేష్వవయవేషు | సౌర
 భంగిరతిశయసాగంధ్యం | సూతేజనయతి | తారుణ్యోదయాత్కు
 ణోదంచననేత్ర విలాసగాత్రసౌరభాణినంబాతానీతిభావః || ...౪౩ ||

అః; శ్రియోదివ్యసుంగళ విగ్రహంపుష్పదామత్వేన వర్ణయి
 త్వాతెస్య హరివక్షఃపరిచ్ఛారతా మాపాద్యసుకుమారతమం వపుస్త
 థావర్ణయంతంస్వాత్మనముపాలభతే | ఆమోదెతి ||*

మూ|| ఆనోదాచ్ఛతశాలి యావనపశావ్యాకోచమ
 స్థానిమి త్సేవ్యర్యామృతసేక శీతలమిదం లావణ్య
 సూతాత్పిశమ్ | శ్రీరఙ్గేశ్వరికోమలాగ్నిసుమన
 స్సుందర్యణందెవితేకాంతోరః ప్రతియత్నమగ్నైక
 ంధిక్తాను కాణ్డోకులమ్ ||*

వ్యా|| హేదెవిఆమోదాచ్ఛతశాలి | ఆమోదాచ్ఛతేన అచ్ఛత
 పాగంధ్యేన | శాలితెతిశాలి | ఆమోదోగంధహర్షయోరిత్యమరః || యావన
 పశావ్యాకోచోయావనదశయాతారుణ్యేన | వ్యాకోచంవికాసి | ఇష్టం
 భావేత్సంధియా | తారుణ్యాభిన్నవికాసమిత్యర్థః | అష్టానిమదతాంతం |

సౌందర్యాన్ని తనకశీతలం సౌందర్యమవయవతోపై వాటివ్యతం । తస్మై
సకేనవ్యాప్తై త్వర్ణశీతలంశిరంలావణ్యసూత్రార్పితం । లావణ్యంస
ముదాయతో నైవ । సూత్రంగుణః - తస్మిన్స్వీతంగ్రధితం । లావణ్య
స్వసర్వా వయవస్యసూత్రత్వాత్పూర్వత్వరూపణం । తెతవ । కోమ
లాంగసుమనస్సందర్శణం । సుకుశాలావయవపుష్పమాలికా । కా
న్తోరః ప్రతియత్నం కాంతస్యహరేః । ఊరసోవక్షస్థః । ప్రతియ
త్నంపరిష్కారంతర్లలి । హరివక్షోంకరణ్యాంభవతీత్యగః । అకా
ణ్ణాకులం అకాండెలినవసరే ఆకులంవివశం । కవించాంధిక్ నిందినీయం
పుష్పపేక్షయః । నిరతిశయ సౌందర్య సాగంధ్య సోకుమార్యలావ
ణ్యాయుక్తి లక్ష్మీవపుష్పః పుష్పదామత్వరూపణం లస్యదనజవ్య
పవిషాణోల్లిఖితకఠినహరివక్షః పూర్వరణల్వకల్పచంచాయుక్తి మితి
స్వస్యాకాండాకులత్వంతతోసంద్యత్వంచేతబోధ్యం । కఠినతనుపిహ
వక్షస్యాశ్రితరదేణచాపల్యాత్సుకుమారాయూ ఆపిక్రియస్తితిగుప
న్తైవేతిమంబవ్యమ్॥..... । ౪౪ । *

అవః శ్రీయోధిగవతాసహసంభౌశ్చింగారంపర్యయతి॥మృతః॥
 మూ॥ వర్తస్పృశోర ససిరావ్యతిగిగ్యపైః కన్తో
 పభోగలభిశ్చైస్సనిలాగ్ధయప్తిః । పుష్పావళివరసిక
 భ్రువరొపభుక్త్యాంబుజినిత్య వభినన్దయ సము
 కున్దమ్॥.....*

చా॥ హాదేవి । మర్తస్మ శోమర్తస్మర్షినీః । రససిరా రససా
దీః । వృతివిధ్యవేదాః కృత్వా । పృతేరుద్భవేః । కాంతోపభోగం
తైః సంభోగవిలాసైః । బుితాంగయష్టిః పృథితగాత్రయష్టి స్సృతి
రసికభ్రమరోపభుక్తా । రసికభ్రమరేణ రసాన్వాదన చతురచంచరీకే
ణోపభుక్తానివీతరసా । పుష్పావళీ వస్థితాత్వం ముఖం దంప్రేయాం

సంభవనందయనైతనందయసి । సయవప్యదయాసందకందభితంక
 ట్టిత్యర్థః॥ ౪౫॥

అవ; శ్రీదాదివ్యాభరణగణయోగ కృతకాంతి విశేషమనుసం
 ఛత్రైకనకేతి॥.....*

మూ॥ కనక రశ నాముక్తా తాటజగహారలలాటి కామణిస

రతులాకోటి ప్రాయోద్బన్దనజీవితే । ప్రకృతిమ

ధురన్తాత్రం జాగర్తిముగ్ధవిభూషణై ర్వలయశక

లైర్దుగ్ధంపుష్పైశ్చకల్పలతాయథా॥*

వ్యా॥ హేజనార్దవజీవితేశీరంగరాజజీవనౌషధి । కనకరశనా
 స్వర్ణమేఖలాస్వర్ణసూత్రంవాముక్తాతాటంకేమాన్దికకర్ణపత్రే । హారో
 ముక్తాహరః । లలాటికాకనకచయంమాణిక్యమయంచాతిలకంలలన్తి
 పా । మణిసరామణిమాలికాః లులూప్తాః పరిమంజరీరా । ఎతేషా
 మనః ప్రధానానియేషాంతైర్దుగ్ధవిభూషణైర్దుగ్ధరాభరణైః । ప్రకృతి
 మధురంస్వభావరమ్యం । తేగాత్రం । వలయశకలైశ్శర్కరాఖండైః
 దుగ్ధంయథాక్షీరమివ । పుష్పైఃకల్పలతాయథాకల్పవనీవచ జాగ
 ర్తివిశేషేణప్రకాశతే॥ ౪౬ ।

అవ; (రూపాకారవిభూతిశ్చ సదృశీమిత్వక్రీత్యా భగవతా
 పరమసామ్యాపన్నయాశ్చియః కౌశలవై జయంతిపంచాయుధధా
 రణస్యసాధారణ్యేపితేషాంభగవదేకధారణ హేతుముత్ప్రేక్షతే. ...)*
 నామాన్యేతి॥.....*

మూ॥ సామాన్యభోగ్యమపికౌస్తుభవై జయన్తీ పశ్చా

యుధాదిరమణస్త్వయమేవబిభ్రత్ । తద్భారఖ

దమితేపరిహర్తుకామ శ్రీరత్నధామమణిమంజరి

శాహతేత్వామ్॥.....*

వ్యా॥ హేశ్రీరంగధామమణిమంజరి । శ్రీరంగధామ్నోహరద్రి
వ్య విమానసావా । మణిమంజరిరత్నగుచ్ఛికా రత్నదీపికావా । తస్యా
స్మరియన్తి । సామాన్యభోగ్యమపి । యవయోరితిశేషః । సామాన్యేన
సాధారణ్యేన । భోగ్యమపిచూషణతయం । ప్రహరణతయూ చధార్య
మపి । రత్నభజనజయంతి పంచాయుధాదికిర్క ఆదిశబ్దేనపరశు పరిభా
ష్యిహ్యతే । త్వద్భారగేదంత్యద్వహనాయానం । తతవ । పరిహర్తు
కామ్యవేత్సుత్సైయి స్వయంపావదిభ్రచ్చక్త త్వాంగాహతే సంక్ల
ష్టతి । ద్విభరణదివ్యాఽయం గణం వహన్ ప్రయస్వా మనుసరతి
విశేషః॥.....॥౪౭॥

అవ; (రాఘవత్వే భవత్ప్రత్యర్థిణీకృతజనని । అన్యేషు
చావతారేషువిష్టరేషుస పాపిన్) త్వత్త్వ రీత్యాభగవతి ప్రతిదివతా
రాసుగుణంక్రియోనవతారేభగవతేలీలాసరోచత ఇత్యాహ ॥యదీతి॥*

మూ॥ యదిహనుజశీరశ్చాల్లీలయాతుల్య వృత్తైరనుజ
నురనుకూపాదేపినావాతరిష్యః । అసరసమభ
విష్యన్నర్తనాథస్యమాణద్దరదళదరవిన్దోదన్తకాన్తా
యతాక్షి॥.....*

వ్యా॥ ఉరదళురవిందస్య ఈషద్వికసితపుండరీకస్యఉదంతో
పుత్రాంరః - తేనగర్భపత్రంతే తద్వత్కాంతేశోభమాన ఆయతే
ఓళాలె అక్షిణీయస్యాస్తస్యాస్పంబుద్ధిః । మాతృజనసలీలయాన్వేచ్ఛ
యానతుకర్మణా మనుజురశ్చాం మనుష్యతిరగ్జంతూనాం । ఇదముప
క్షణం గురనరతిర్యక్తావర శరీరచతుర్విధాత్మనామపి తుల్యత్వేన
రామకృష్ణమత్స్యహగ్గ కుష్టాహ్లాదిరూపేణ సమానశీలస్య నాథస్యశ్రీ
రంగరాజస్యఅనుజన్యప్రత్యవతారం । అనుకూపాత్కైవాది రూప
ణానుకూపాకారా । నావాతరిష్యయదినావతరసిచేత్ । నాథస్యతస్య
సర్వక్రీడా । క్రీడాఫేలాచసర్వచేత్యమరః॥ అసరసంవిరసం - ౬౪౭

ష్యత్ । తదవతారానురూపమవతీర్యత్వ దధినందనై సత్కేవలస్వతస్
ర్వప్రవైభవేన్నచై నైతిభావః.....॥౪౫॥

అవ; సంక్రితార్థం సముద్రమథనాయాసంభజతోభగవః
శృంగమాపనయనాయ సముద్రాదావిర్భూతానీత్యాహ॥స్థలితేతి॥....;

మూ॥ స్థలితకటకమాత్యైర్దోర్భిరభిర్మురారైర్భగవతి

దధిమాధన్యుత్తతశ్శ్రోత్రిశాన్వై । భ్రమదమృ

తతరక్షావర్తతః ప్రాచురాసీ స్థితనయనసుధాభి

స్థిజ్ఞుతీచద్విరేవ॥.....*

వా॥ హాభగవతి చక్రుజైశ్వర్యసంపన్నై స్థలితానిప్రతిహతాః
కటకానివలయాని । మాల్వానిమాలికాశ్చ యేషుతైర్దోర్భిః బాహుభిః
అభింక్షీ రార్థవం । దధిమాధందధీవః ఉపమానాద్దేణముల్పత్వయః । మ
థ్నతోమధనంకుర్వతః । అమృతార్థమితిభావః । మురారైర్భాగవస్స
శ్రాంతిశాన్వైశ్రమాపనయనాయ । స్థితనయనసుధాభిః । స్థితం
మందహాసః । నయనాన్యవలోకితాని । నయనశబ్దేనఅవలోకితాని ల
క్ష్యంతే । తాన్యవసుధాస్తాభిస్సించతీసతి । చంద్రికేవ । భ్రమదమృతత
రంగావర్తతః - భ్రమతాముల్లోలానాం - అమృతతిరంగాణాం సుధా
వీచీనాం । ఆవర్తతోవలయాన్ । తత్సారతయేతిభావః । తదుత్తంశ్రీ
వత్సాంకమిత్రైః (ఉదధిగమందరాదిమణిమంధన లబ్ధపయో మధురర
సేంద్రిరాహ్వసుధసుందరదోఃపఃసుమితి) ప్రాచురాసీఃఅవి ర్భూతాని
యథాజగత్సుధాభిస్సించతీచంద్రికా పయోధేరావిర్భవతి తథాభగవ
త్సంస్థితనయనసుధాభి స్సించతీపయః పయోధ్యుల్లభత్సుధాతరంగా
వర్తాత్వమావిర్భూతానీతిభావః.....॥౪౬॥

అవ; భగవత్ క్షమాయా అపిలక్ష్మీక్షమామలిశయితాముదా
హృత్వసామహాపరాధినోస్తానానందయత్సిత్యాశాన్తైః॥మాతరితి॥....*

మూ॥ మాత ర్మైథిలిరాక్షసీ స్త్వయితదైవాద్ద్రాపరా

ధా స్త్వయారక్షన్త్యాపవనాత్తజాల్లఘుతరా రా
మస్యగోష్ఠీకృతా । కాకంతజ్ఞువిభీషణమ్మరణమి
శ్చ్యుక్తిక్షమారక్షత స్సానస్సాన్ద్రా మహాగసస్సుఖ
యతుతౌ నిస్తవాకస్మిక్కి॥*

వ్యా॥ హేమాతః । నిరుపాధికజనని । మైథిలికృతైకమూర్తిత
యాసీతావతారంకుర్వాణ శ్రీరంగశ్వరి । త్వయిత్వద్విషయే । తదై
వహసూమదాగమనా వ్యవహితపూర్వసమయ ఏవ । రావణస్యతదాసీ
మేవనాశాదిభావః । తథైవేతిపారతధైవరామరాహిత్యేనైత్యర్థః । రా
వణజీవనదశాయాంయథాతథైవతన్నాశదశాయామపీలవాగ్ధః । ఆర్ద్రా
పరాధాః రావణనాశాపరిజ్ఞానార్థసూమదాగమనపర్యంత మవిరతాప
రాధాః । రాక్షసీరెకాత్వేదికాః । పవనాత్తజాత్ తిర్యగుచ్ఛుతాత్స్వ
లోమర్కటాత్ రక్షంత్యాపాలయంత్యావితేనబుద్ధిహాన్యత్వంకుస్సాధ
త్వంచవ్యంజితం । కాకంకాకాసురం । తంవిభీషణుధర్మాత్త్వానతు
రాద సచెష్టితఇతిప్రసిద్ధంవిభీషణంచశరణమిత్సుక్తిక్షమా । బ్రీ॥లో
కాన్ సంపదిక్రమ్యతిమేవశరణంగతిః । త్యక్త్యాభుతాంశ్చ దారాంశ్చరా
సుపంశరణంగతఇతిశరణవరణోక్తిక్షమా । రక్షతఃపాలయతః । ఉభయో
శ్వరణవరణంరక్షణనిమిత్తం సూచితం “వధ్యంప్రపన్నం నప్రతిప్రయ
చ్ఛంతీక్రుతే” రామస్యత్వత్ప్రియస్యగోష్ఠీపరిషత్ । లఘుతరా
లఘుయసీ । కృతా । రామాలఘూకృతిఇతివత్ప్యేగోష్ఠ్యాంతకుక్షై
రపచారభియా । రామస్యగుణపరిషద్వా । మందబుద్ధేర్దుస్సాధాన్ని
న్నిమిత్రమాద్ద్రాపరాధరక్షణశీలయాత్వయానిమిత్రమపేక్ష్యరతతౌ
రామస్యగుణగోష్ఠీలఘూకరణంయక్తమితితాత్పర్యం । సాఆద్ద్రాపరా
ధసహత్వరూపేణప్రసిద్ధా । ఆకస్మికీనిత్యైకుకా । తవతౌచిః । సాన్ద్రా
మహాగసనిరస్తరఘహాపరాధానస్మాక్ । సుఖయతుసుఖినఃకరోతు

సాక్షమైవాస్మాకమాశ్వాసహతురిథావః । అత్రకెచిత్ । ప్రణిపాత
 సన్నాహిమైథిలీజనకాత్మజైలిశ్రీరామాయణవచనెనలక్ష్మీక్షమాయ
 అపిప్రణిపాత హతుకత్వప్రతీతెరాకక్తికత్వంనాస్తీతివదంతి । త
 సాతప్రతీతివిలసితం । తథాహి కల్యాణస్వస్మదర్శినాత్రిజటయా
 ధిల్యాశ్శ్రియగ్ కాలస్సమాగతస్తదేనాంమావీడయత ప్రత్యుతశరః
 గచ్ఛతరావణహతేపియమృనియం । రక్షీష్యతీత్యుక్త్వామహాపరాధ
 గణీరస్తాక కథంరక్షీష్యతీతితదా శంకాంప్రణిపాత ప్రసన్నా
 మైథిలీత్యోచిత్యాత్వబుద్ధ్యైవపరిహృతవతీ । నతుప్రణిపాతప్రసన్న
 మైథిలీధర్మః । అతఏవరావణవధానంతరమపితద్వధా పుష్టానెనః
 సమానారాక్షసీర్షనూమతోరక్షీతవతీ । అతఏవస్వవిషయే మహాప
 థం కాకాసురంవిముఖపతితం భగవత్పాదారవిందయోర్యోజితవ
 అతస్సాధూక్తమైవత్వేన్దిస్తవాకస్తితీతి । ఏతచ్ఛంకాపరిహారావస్త
 క్తశ్రీగుణగుణాసారలహరీస్తాత్రైప్రదర్శితౌ । తవత్వేంతింభట్టారక
 రురవాదీ త్తవనుతావకస్తాదుద్భూతామిహజననికెచిజ్జడధియః ।
 న్నాహీతుక్తైఃప్రణిపతన తోమైథిల సుతాసహతు స్సాపిస్మాది
 గదురాపాతమతితః॥ స్వబుద్ధ్యైవప్రోక్తంప్రణతసుముఖీతిత్రిజటయ
 నవైత ద్ధర్మపైనశిన దళనైత్రప్రియతమే । యదేకాక్షీప్రఖ్యాయ
 హుళహింసానవధిక ప్రవృద్ధార్థాగస్కాఃపవనత నయాద్రక్షీతవః
 ౬౩; అస్మాకంభగవదుద్దేశ్యత్వం త్వత్సంబంధనిబంధనం ।
 స్తద్ధర్మసతదాశ్రయణతత్రైకంకర్య కరణతజ్జనితానందబాష్పదీప్య
 హుళహింసాపద్యంత ఇత్యాహ॥మాతరితి॥.....
 మూ॥ మాతర్లక్ష్మీయతైవమైథిలజనస్తేనాధ్వనాతేవ
 యంశ్చైవైకరసాభి మానసుభవైర్భావైరిహ
 ముక్త్రచ । జామాతాదయితస్తవేతి భవతీసమ్బంధ
 వృష్ట్యాహరిమ్పశ్యేమప్రతియామయామచపరీచా
 రాస్సహృష్యేమచ॥.....*

వ్యా॥ హఃజననితే తవ । మైథిలజనఃయథాన్వీయఇతిశేషః ।
 తేనాధ్వనామృతా । తద్వదిత్యర్థః । వయమపిన్వీయాఇత్యర్థః । తతః
 కిమిత్వత్రాహత్వదితి । త్వద్దాన్వైకరసాభిమానసుభవైః । త్వద్దాన్వై
 త్వత్కైకంర్యే । ఏకరసోముఖ్యప్రీతిః । త్వదభిమానైకభగవత్కైక
 ర్వేషిత్వత్కైకర్యబుద్ధ్యేత్యర్థః । సుభవైశ్శోభవైః । భావైరభిప్రా
 మ్యైః । జామాతేతిజనకశ్రీవిష్ణుచిత్రయోరితిశేషః । మైథిలజనాభిప్రాయే
 నజనకోక్తిః । అన్నదభిప్రాయేనశ్రీవిష్ణుచిత్రోక్తిః । తవదయితఇతి ।
 భవతీసంబంధదృష్ట్యా భవత్యాసంబంధజ్ఞానైస భూసత్తాయామితి
 ధాతోఃలటశ్చతృశానచావితి శత్రాదేశేఽగితచ్చేతిశ్చీపిభవతీరూపం
 హరింశ్రీరామంశ్రీరంగనాయకంచ । ఇహముత్రచరీలావిభూతౌనిత్య
 విభూతౌచ । పశ్యేమసదాదర్శినోభవేమ । ప్రతియామశరణంగచ్ఛే
 మ । పరిచారాఽకింకరవృత్తిః । యామభజేమచ । ప్రహృష్యేమప్ర
 కృష్టానందభావాభవేమ । మైథిలజనఃస్వప్రభుజనకజామాతేతితవప్రి
 యఇతిచశ్రీరామంయథోపచరంతితథా ప్రపన్నజనకూటస్థత్వత్ప్రీ
 విష్ణుచిత్రజామాతేతిత్వత్ప్రియఇతిచ శ్రీరంగరాజంవయముపచరామ
 ఇతిభావః॥౧౮॥ *

అవ; చంద్రమామనసోజాతఇత్యుక్తరీత్యాశితాశయేచిభగవతి
 యావత్కాలమవిచ్ఛిన్నమహాపరాధానస్సానవలోక్యమనాన్వీగ్రహాభి
 ముఖ్యంకరుర్వతిసతితదనుచితమితితంతతఃకర్తవ్యంనివర్త్యభావ్యల్యాతి
 శయాత్త్వమస్మాంత్వజనయనీత్వాహ॥పితే॥.....*

మూ॥ పితౌవత్సవత్ప్రేయాన్జననిపతిపూర్ణా గనిజనే
 హితస్తోతోవృత్త్యా భవతీచకదాచిత్తగులుషధీః ।
 కిమేతన్నిర్దోషగత ఇహ జగతిత్వముచిత్రైరుపాయై
 ర్విస్తార్వస్వజనయసిమాతాతదసినః॥*

వ్యా॥ హజననిత్రీః । త్వత్ప్రేయాఽతవప్రియః శ్రీరంగరా
 జః । పరిపూర్ణాగనిసంపూర్ణాపరాధే జనేచేతనపరైపితే వపుత్రఇతిశే

౬౪ సవ్యాఖ్యాన శ్రీగుణరత్నకోశః.

షః । హితస్రోతోవృత్త్యాతత్కాలాప్రియం పథ్యపర్యవసాయచహితం తదేవస్రోతఃప్రవాహః । తత్రవృత్త్యావగ్తనైన హితైకపరత్వాదిత్యర్థః । యాచితోపిసదామధ్యైర్వాహితంకారయేద్ధిరితిత్వైః । కదాచిత్కదాపి । సంపతమనుకూలవివసక్ మహాపరాధదర్శనైకదాపిసమయే కలుషధీకుపితమనాఃభవతిచ భవత్యపినతుకుపితమనస్త్యంతస్యనైజమితిభావః । తద్దిర్విన్యాశ్చియోవాప్రపారమాహాకిమేతదితి । ఎతత్ ఇదంకాలుష్యం కింకింనిబంధనమ్ అనుచితమిత్యర్థః । అనుచితత్వముపపాదయతి నిర్దోషఇతి । ఇహదోషైకాశ్రయే జగతిలీలావిభూతౌ । నిర్దోషఃకః । నకోపీత్యర్థః । ఏతద్విభూతిసంబంధేన హేయప్రతిభటస్య తవాపిదోషః ప్రసజ్యేదితిభావః । అతోదోషదర్శనైక తవమనఃకాలుష్యంసయ్యుక్తమిత్యేవం ప్రకారేణఉచితైరపరాధక్షమాపణయోగైః ఉపాయైరాలోకాలాపనీవీశ్లథనాధిభిః విస్తార్యతస్య దోషాదర్శిత్యమాపాద్యనః అస్మాక్ స్వజనయనీ భగవతస్స్వత్వాభిమాన గోచరాక్ కరోపితత్ తస్మాత్కారణాత్ ప్రియైకపరతయేత్యర్థః । త్వంమాతానీపితుర్నితపరత్వం మాతుఃప్రియపరత్వంచసుప్రసిద్ధంయవయో ర్బృష్టమితిభావః॥ ॥గీ.౨॥

అవ; పరిత్యాజాయసాధూనాం వినాశాయచదుష్కృతాం, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామియగేయగే॥ అన్యేషుచావతారేషు విష్ణురేషానపాయినీలిప్రమాణద్వయోక్తప్రకారేణ సంశ్రితరక్షణాయశ్రీశాకృపాస్వాతంత్ర్యాభ్యాం హేతుభ్యాంలీలావిభూతావ ఎతీర్యసుకుమారవపుర్ణపన నిరహక్లెశాదికమనుభూతవంతా వతస్తత్ర్యపాస్వాతంత్ర్యేధిగితత ద్విగ్రహప్రేమపారవశ్యా దాహ॥ నెతురితి॥...*

మూ॥ నెతుర్నిత్యసహాయినీజననిస్త్రాతుంత్యవః ప్రా

గతాలోకేత్వన్యహిమావబోధబధిరే ప్రాప్తావి
మద్గంబహు । క్షిప్తజ్ఞావసుమాలతీవృక్షపదంవి

